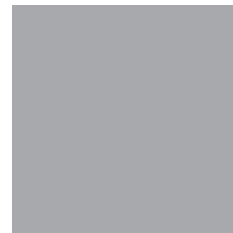
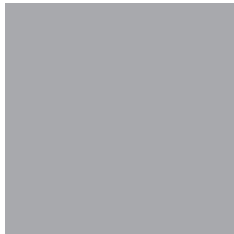

ЖЫЛДЫҚ ЕСЕП
ГОДОВОЙ ОТЧЕТ
ANNUAL REPORT

2011

Сорос - Қазақстан Қоры
Фонд Сорос - Казахстан
Soros Foundation - Kazakhstan

**СОРОС-ҚАЗАҚСТАН ҚОРЫНЫҢ
ЖЫЛДЫҚ ЕСЕБІ 2011**

Сорос-Қазақстан Қорының жылдық есебі 2011
Годовой отчет Фонда Сорос-Казakhstan 2011
Annual report of Soros Foundation-Kazakhstan 2011

© 2012 Сорос Қазақстан-Қоры

Қазақстан, Алматы қ-сы, 050000, Желтоқсан к-сі 111а, 9-ші кеңсе

www.soros.kz

Фотосуреттер: Валерий Калиев, Роман Губанов, Владимир Заикин, Юрий Беккер,

Серікжан Ковланбаев, Светлана Глушкова

Карикатуралар: Мұрат Әлімов

Дизайн: Әсел Әбдірахманова

«Интеллсервис» типографиясында басылған

Таралымы 100 дана

© 2012 Фонд Сорос-Казakhstan

Казakhstan, г. Алматы, 050000, ул. Желтоқсан 111а, офис 9

www.soros.kz

Фотографии: Валерий Калиев, Роман Губанов, Владимир Заикин, Юрий Беккер,

Серикжан Ковланбаев, Светлана Глушкова

Карикатуры: Мурат Алимов

Дизайн: Асель Абдрахманова

Отпечатано в типографии «Интеллсервис»

Тираж: 100 экз.

© 2012 Soros Foundation-Kazakhstan

Kazakhstan, Almaty, 050000, 111a Zheltoksan Str., office 9

www.soros.kz

Photography: Valeriy Kaliyev, Roman Gubanov, Vladimir Zaikin, Yuriy Bekker,

Serikzhan Kovlanbayev, Svetlana Glushkova

Cartoons: Murat Alimov

Design: Assel Abdrakhmanova

Printed at Intellservice

100 copies

Анна Александроваға арналады

АЛҒЫ СӨЗ

Былтырғы 2011 жыл Сорос-Қазақстан Қоры үшін оңай жыл болған жоқ.

Биылғы жылы Қор өзінің қоғамдық саясатты қалыптастырудағы дәнекер ретіндегі қосымша рөлі көрсетілген жаңа екіжылдық стратегиясын жүзеге асыруды одан әрі жалғастырды.

2011 жыл бойы біздің алдымызда Қордың ашық және жауапты үкімет пен төзімді, белсенді қоғамды қалыптастыруға ықпал ету миссиясын жүзеге асыруға бағытталған таңдап алған стратегиялық басымдылықтардың өзектілігіне көз жеткізу міндеті тұрған болатын.

2011 жылы Қор жастар саясаты туралы заң жобасы мен телерадиохабар тарату туралы заң жобасы сияқты бірқатар маңызды заң жобаларына қатысты белсенді пікірталастарға ұйытқы болып, оларға қолдау көрсете алды. Осы екі құжаттың айналасындағы қызу пікірталастардың 2012 жылы да Қорымыздың қатысуынсыз жалғасып жатқаны ерекше атап өтетін жағдай. Оған қоса, Қорымыз Қазақстандағы тұңғыш Азаматтық бюджетті (әркімге түсінікті мемлекеттік бюджетті) әзірлеу мен басып шығаруды ұйымдастыру шараларының дәнекері болды.

Жыл бойы СҚҚ командасы ерекше шабытпен және жан-тәнімен беріліп жұмыс істеді. Алайда, бұл біз үшін көңілсіз әрі қайғылы жыл болды – желтоқсан айында СҚҚ Басқарма Төрайымы Анна Александрова мезгілсіз дүниеден озды.

Аннаның Қорды дамуына қосқан үлесін асыра бағалау мүмкін емес – ол жаңаша серпін беріп, өзінің батыл мақсаттар мен перспективалардың айналасында қызметкерлердің мықты командасын, сондай-ақ көптеген серіктестерді біріктіре алды. Өзінің ауыр жағдайына қарамастан жылдың соңында Анна Қордың 2012-2013 ж. арналған стратегиясын сәтті түрде ұсынды. Аталмыш стратегия біздің алдыңғы көздеген мақсаттарымыздың лайықты жалғасы болып табылады.

Оның әділеттілікке ынтықтығы мен дүниені игілікке өзгерту әркімнің өз еншісінде екендігіне кәміл сенімі қайран қалдыратын. Аннаның өмірге деген құштарлығы, еңбексүйгіштігі мен жоғары дәрежедегі кәсіби шеберлігі бәрімізге күш беріп, алға жетелейтін.

Аннаның құрметіне Қордың Қамқоршылық кеңесі Анна Александрова атындағы арнайы грант жариялау туралы шешім қабылдады. Аталмыш грант әлеуметтік әділеттік идеялары мен ұстанымдарын ілгері жылжытатын азаматтық белсенділерге тағайындалып отыратын болады.

Наргис Касенова,
Қамқоршылық кеңесінің Төрайымы

1 БЮДЖЕТТИҢ АШЫҚТЫҒЫ МЕН ҚОҒАМДЫҚ ҚАТЫСУДЫ АРТТЫРА ОТЫРЫП

«Мемлекеттік қаржы ашықтығы»
бағдарламасы

Бағдарламаның жұмысы өнеркәсіптің өндіруші салаларынан түсетін табысты қалыптастыру мен пайдаланудың бүкіл тізбегінің бойында – жер қойнауын пайдалану келісімшарттарын жасасудан бастап мемлекеттік әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламаларын қаржыландыруға арнап бюджеттен қаржы бөлуге дейінгі ашықтық пен есеп берушілікті арттыруға бағытталған. 2010 жылы жұмыс істей бастаған бағдарлама СҚҚ-ның «Kazakhstan Revenue Watch» және «Бюджеттік ашықтық және есеп берушілік» деген екі бағдарламасын жалғастырушы бағдарлама болып табылады.

БАҒДАРЛАМАНЫҢ МҰРАТЫ

Қазақстанның қазіргі және келешек ұрпақтарының игілігі үшін өндіру өнеркәсібінен түскен табысты жауапты және ашық түрде басқаруға ықпал ету.

2010 – 2011 жж. АРНАЛҒАН БАСЫМДЫЛЫҚТАР:

- Қазақстан Республикасының өндіруші компаниялармен жасасқан және жасасып отырған келісімшарттары туралы ақпараттың ашықтығын арттыру;
- Қазақстан аумағындағы кен өндіру компаниялары қаржыландыратын әлеуметтік жобаларды жүзеге асыру кезінде жан-жақты әріптестікті дамыту;
- Қазақстанда Өндіру салаларының ашықтығы бастамасын (EITI) жүзеге асыру және дамыту;
- республикалық және аймақтық деңгейдегі мемлекеттік қаржыны басқарудың ашықтығы мен есептілігін арттыру;
- денсаулық сақтау, білім беру, қоршаған ортаны қорғау және электроэнергетика саласындағы мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асырудың тиімділігін арттыру;
- мемлекеттік қаржыға мониторинг жасау процесіне тартылған ҰЕҰ-дардың қызметіне жауапты корпоративтік басқару практикасын енгізу.

АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙ

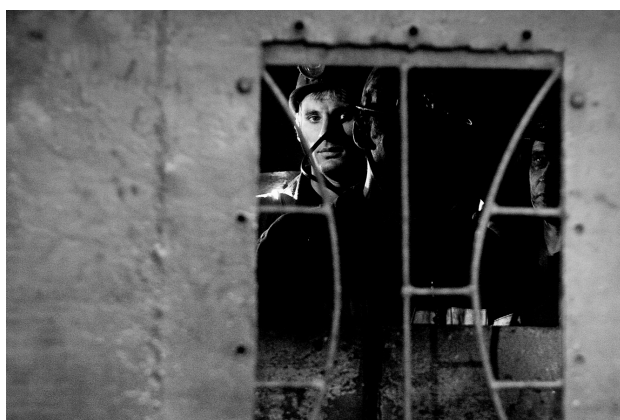
Әлемде жалғасып жатқан қаржылық дағдарысқа қарамастан Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық жағдай тұрақты болып қалуда. 2011 жылы әлеуметтік секторда стратегиялық маңызы бар мемлекеттік бағдарламалар қабылданған болатын, оларды 2020 жылға дейін жүзеге асыру жоспарланып отыр.

Аталмыш бағдарламаларда басты назар білім беру, денсаулық сақтау, жұмыспен қамту, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығын жаңғырту, тұрғын үй құрылысы мен өзге мәселелерге аударылуда.

Қазақстанды дамыту бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша мемлекеттік бюджеттің жалпы шығындары жүздеген миллиард теңгеден асады, оған қоса шығындардың үштен екі бөлігі жергілікті бюджеттер арқылы жұмсалуда. Даму бағдарламаларының елеулі үлесі Қазақстанның Ұлттық (мұнай) қорынан алынған трансферттердің есебінен қаржыландырылады.

Қазақстанның өндіру аймақтарында мұнай-газ және тау-кен секторларының коммерциялық компаниялары белгілі мөлшердегі әлеуметтік жүктемені арқалауда, алайда қоғамның әлеуметтік инвестициялар бойынша шешім қабылдау процестеріне қатысуға әлі мүмкіндігі болмай отыр.

АЙМАҚТАРДАҒЫ ӨНДІРУ КОМПАНИЯЛАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫН БАСҚАРУ: АЛҒАШҚЫ ҚАДАМДАР

Шахтерлердің күнделікті өмірі
© Валерий Калиев

Әлеуметтік инвестициялар – бұл өндіруші компанияларының жергілікті қауымдастықтардың, соның ішінде жекелеген азаматтар мен ұйымдардың әл-ауқатын арттыруға арналған міндетті не ерікті шығындары (1). Әлеуметтік инвестициялық жобалар шешім қабылдаудың ашық және есеп беруші механизмі бар деген шартпен аймақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуында маңызды рөл атқарады.

Бүгінде Қазақстанның көптеген облыстарында өзінде диалог билік өкілдері мен кен өндіруші компаниялардың арасында жүріп отыратын шешім қабылдаудың екіжақты моделі қолданылуда. Сорос-Қазақстан Қоры 2007 жылдан бері мүдделі тараптардың назарын халықаралық практикаға аударып келеді және шешім қабылдаудың көп тараптық моделіне көшуге бағытталған жобаларды қолдауда. Оның ерекшелігі сол, билік пен бизнестің арасындағы басымдылықтар жөніндегі диалогқа жергілікті қауымдастық та қатысады.

Бұл механизм сындарлы диалог құрып, жергілікті қауымдастықтан құралған үшінші тараптың мүддесін де ескеріп отыруға мүмкіндік береді. Шешімдер басымдылық, дер кезділік, халықтың қажетсінулері мен сұранымдарын қанағаттандыру сияқты критерийлерге негізделумен қабылданады. Халықаралық тәжірибе көрсетіп отырғандай, мұндай кеңестердің жұмысы қоғамның әл-ауқатын жақсартумен бірге халықтың билік пен бизнеске деген сенімділік көзқарасын арттырады.

Бағдарлама Қазақстанның Атырау, Маңғыстау, Қарағанды және Шығыс-Қазақстан облыстарындағы азаматтық қоғамның көптараптық кеңестерді құру бастамаларына қолдау жасады. Оларды Батыс-Қазақстан және Ақтөбе облыстарында құру бойынша алғашқы қадамдар жасалды.

(1) Әлеуметтік төлемдерге білім беру стипендиялары, компанияларға жұмысқа орналасу квоталары, әлеуметтік инфрақұрылым, мәдениет және спорт нысандарының құрылысын не жөндеу жұмыстарын қаржыландыру, түрлі әлеуметтік топтарды арнайы қолдау бағдарламалары жатуы мүмкін.

2011 жылдың 25 қазанында бағдарлама мемлекет органдарының, кен өндіруші компаниялардың, ҰЕҰ-лардың өкілдері мен сарапшылармен бірге көптараптық кеңестердің қызметін ұйымдастыру және олардың тұрақтылығын қамтамасыз ету мәселелерін талқылау үшін «Өнеркәсіптің кен өндіру салаларында Қоғамдық көптараптық кеңестер институты арқылы әлеуметтік инвестициялардың ашықтығын қамтамасыз ету» конференциясын өткізді. Осы конференцияның қорытындылары бойынша өз аймақтарында кеңестерді құра бастаған Шығыс-Қазақстан және Батыс-Қазақстан облыстарының бастамашы топтары мемлекеттік басқару және жергілікті өзін-өзі басқару саласындағы қолданыстағы

заңнамалық базаны жақсарту бойынша жұмыс жүргізуге деген ниетін білдірді. Оған қоса, осы конференция барысында азаматтық қоғам өкілдерінің тарапынан келешекте өздерінің қызметін қамтамасыз етудің бірыңғай тұрғысын құру үшін қолда бар заң шығару мүмкіндіктерін талдау және көптараптық кеңестерді ұйымдастырудың әдіснамасын әзірлеп шығару туралы ұсыныс келіп түсті. Жақын жылдарда кеңестердің оларға әлеуметтік жобалардың басымдылығы мен оларға мониторинг жүргізу және баға беру туралы шешім қабылдайтын жергілікті атқару органдары мен кен өндіру компаниялары сияқты барлық мүдделі тараптар қолдау көрсететін бұрынғысына қарағанда сапалы деңгейге ауысуы жоспарлануда.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚОРЫ ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ ДАМУҒА АРНАЛҒАН ИНВЕСТИЦИЯЛАР

«Мұнай қоры» деген атаумен белгілі Ұлттық қор Президенттің 2000 жылдың тамыз айындағы Жарлығымен құрылған болатын. Осымен он жылдан артық уақыт бойы Ұлттық қор Қазақстанның экономикалық тұрақтылығын қамтамасыз етіп келеді, ал дағдарыстық кезеңде еліміздің экономикалық қауіпсіздігінің «көпшігі» ретінде қызмет етеді. Он бір жыл ішінде Қорға 11,8 трлн. теңге түсті. Ол құрылған сәттен бері 4,6 трлн. теңге қаражат жұмсалған, бұл 2011 жылғы республикалық бюджеттің мөлшеріне бара-бар.

Қазақстанның Ұлттық қорының негізгі жинақталу көзін мұнай секторындағы кәсіпорындардан түсіп отырған тікелей салықтар құрайды, олар Қорға түсіп отырған қаражаттың 85-90 пайызын береді. Маңыздылығы бойынша келесі түсімдер бабын Қорды басқарудан түсіп

отырған инвестициялық табыс құрайды. Ұлттық қордың қаражатын жинақтау, басқару және пайдалану кезіндегі ашықтық және есеп берушілік принциптері республикамыздың экономикасы мен инвестициялық тартымдылығының нығаюына ықпал етіп қана қоймай, сонымен қатар азаматтардың сенімділік көзқарасын арттырады.

2011 жылдың 23 қарашасында Сорос-Қазақстан Қоры «Мемлекеттік қаржы ашықтығы» бағдарламасы шеңберінде «Ұлттық қор және тұрақты дамуға инвестициялар» атты зерттеуінің нәтижелерін ұсынды. Анықталғандай, Ұлттық қорды басқарудың қолданыстағы үлгісінің тиімділігіне қарамастан оның жетілдіруді қажет ететін жақтары да жоқ емес болып шықты.

«Ұлттық қордың кейінгі жылдары бұрынғысына қарағанда ашық бола бастауына қарамастан есеп берушілік мәселесі әлі ашық күйінде қалуда. Мұнысы кем дегенде екі проблеманы тудырып отыр. Біріншіден, азаматтар Ұлттық қорға деген қатыстылығын сезінбейді, демек ол ұлттық сипаттан гөрі, мемлекеттік сипатқа ие болуда. Осылайша, «мұнайдан түскен табыс халыққа тиесілі» деген тұжырым мен биліктің жасап отырған әрекетінің арасында кереғарлық байқалады. Екіншіден, Ұлттық қор жайлы қоғамдық пікірталастың жоқтығы оның тұрақты даму институтына айналу процесін едәуір қиындатуда».

**Наргис Касенова,
Сорос-Қазақстан Қоры
Қамқоршылық Кеңесінің Төрайымы**

«Қазақстанның Ұлттық қоры және тұрақты дамуға арналған инвестициялар» зерттеу қорытындыларының тұсаукесері
© Сорос-Қазақстан Қоры

Деректерді талдау көрсетіп отырғандай, Қордың бүкіл қызмет ету кезеңі бойы инвестициялық табыстың деңгейі бірқалыпсыз түрде өсіп және төмендеп отырған. Мысалы, 2008 жылы инвестициялық қызметтен болған залал 66,2 млрд. теңгені құраған, ал 2009 жылы тым жоғары көлемдегі – 919 млрд. теңге табыс байқалып отырған. Жоғары табыстылықтың себептерін Ұлттық қор қызметінің ашықтығын қамтамасыз етудің арқасында ғана түсінуге болады.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылдың 27 қаңтарындағы жыл сайынғы Жолдауында Ұлттық қор тақырыбы келешек ұрпақтың қаражатты елді дамыту игілігіне арнап пайдалану тұрғысында қозғалған болатын. Әлбетте, Ұлттық қордың қаражатын жинақтау, пайдалану және басқару рәсімдерін, Ұлттық қор туралы тұғырнама, сондай-ақ Бюджеттік кодекстің бюджеттік несиелендіру және тікелей Ұлттық қор мәселелерін қозғайтын ережелерін елеулі өзгерістер күтіп тұр. Дегенмен де, ең жоғары дәрежедегі ашықтық және қоғамның қатысуы келешек ұрпақтың қаражаты мен мемлекеттік бюджеттің есебінен экономиканы жетілдіру процесінің аса қажет атрибуттарына айналуы тиіс.

ЖЕРГІЛІКТІ ДЕҢГЕЙДЕГІ БЮДЖЕТТІҢ АШЫҚТЫҒЫ МЕН ЕСЕП БЕРУШІЛІКТІ ДАМУА ОТЫРЫП

Жергілікті деңгейдегі бюджеттік процестің ашықтығына баға беру азаматтық қоғамның облыстарың, Астана мен Алматы деңгейіндегі бюджеттік процестің ашықтығы мен бюджеттің құжаттаманың қол жетімділігіне Жергілікті бюджеттердің ашықтық индексі арқылы өз бетінше баға беруінің алғашқы талпынысы болып табылады.

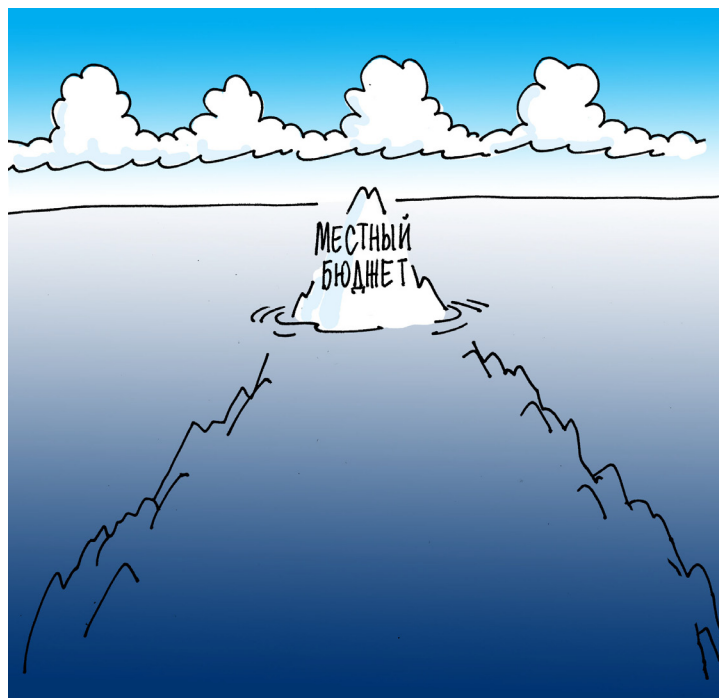
Аталмыш индексті құру идеясы «Жергілікті бюджеттік серіктестік» (ЖБС/International Budget Partnership) ұйымына тиесілі. 2010 жылы ЖБС Жергілікті бюджеттердің ашықтық индексінің әдіснамасын әзірлеу үшін 12 пилоттық елді таңдап алды. Қазақстан бұл топқа енбеді, алайда бұл жобаға Сорос-Қазақстан Қорының «Мемлекеттік қаржы ашықтығы» бағдарламасы қолдау көрсетіп және ол бюджеттік процесс саласындағы сарапшылармен, Ұлттық бюджеттік желі мүшелерімен ЖБС-тың сараптамалық қолдау көрсетуімен бірлескен түрде жүзеге асырылған болатын.

Бұл жобаны жүзеге асыру үшін ҰЕҰ, академиялық қауымдастықтың өкілдері, тәуелсіз зерттеушілер, сондай-ақ бюджетті әзірлеуге, бекітуге, орындауға не оның орындалуын бақылауға тікелей қатысы бар мемлекет органдарының қызметкерлері қатыстырылған болатын. Оған қоса, 2010 жылы индекстің әдістемесінің өзі әзірленді, Қазақстанның үш облысында пилоттық зерттеу жүргізілді.

2011 жылы ауқымды зерттеу жүргізілген болатын, соның нәтижесінде Қазақстан Республикасының барлық 16 әкімшілік-аймақтық бірлігінің индексі анықталды.

2011 жылы жергілікті бюджеттердің ашықтық индексі бүкіл республикамыз бойынша ықтимал 100 ұпайдың 50-ін құрады, бұл «орташадан төмен» деңгейіне сай. Барынша ашық бюджеттер Атырау және Қызылорда облыстарында анықталған болатын, олар 63 ұпайдан жинады. «Орташа» ашықтық деңгейін Қазақстанның тоғыз облысы байқатты, олардың жинаған ұпайы 38 және 54 аралығындағы шаманы құрады. Ең төмен дәрежедегі ашықтық деңгейіне ие жергілікті бюджеттер Маңғыстау және Батыс-Қазақстан облыстарында (37 және 32 ұпай) анықталды. Республикалық маңызы бар

Алматы қаласы 57 ұпай, ал республикамыздың бас қаласы Астана – 59 ұпай жинады. Жүргізілген тәуелсіз зерттеу түрлі мүдделі тараптардың өзара диалог жүргізуінің негізі болып табылады.

Жергілікті бюджет © Мұрат Әлімов

Жергілікті бюджеттердің ашықтық индексі– бұл жергілікті деңгейдегі бюджеттік процестердің ашықтық дәрежесін бағалауға мүмкіндік беретін, бюджеттік процестің тиімділігін өлшеудің өзекті және тиімді аспабы. Ол жергілікті басқару органдарын ақпараттың ашықтығы мен есеп берушілікті арттыруға итермелеп, және қай аймақтардың өз азаматтарына бюджеттік процеске қатысуға көбірек мүмкіндіктер ұсынып отырғанын анықтауға мүмкіндік береді. Индекс сонымен қатар жергілікті билік органдарының қызметіне баға беру аспабына айналып және тиімді бюджеттік саясаттың қалыптасуына ықпалын тигізуі мүмкін.

Мұндай зерттеу бюджеттік ақпараттың қол жетімділігі мен жұртшылықтың бюджеттік процеске қатысу практикасындағы өзгерістерді анықтау үшін екі жылдан кейін қайта жүргізілетін болады деп күтілуде.

МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТ ТУРАЛЫ ЖАҢА ОҚУЛЫҚ

Мемлекеттік бюджет туралы жаңа оқулықтың қажеттігі көп уақыттан бері туындаған. Кейінгі 20 жыл ішінде Қазақстандағы қоғам, сондай-ақ жүйенің өзі өзгерістерге ұшырады. Заңнама деңгейінде жаңа билік институттары құрылды, экономиканы әртараптандыру және оның тұрақты дамуын қамтамасыз ету бойынша шаралар кешені жүзеге асырылуда. Осы өзгерістердің барлығына қарамастан бүгінде еліміздің жоғары оқу орындарында әрдайым қазіргі заманның талабына сай бола бермейтін оқулықтар қолданылуда.

«Мемлекеттік бюджет» оқулығы кездейсоқ шарлау кезінде тек сәттілікке үміт артпай білімдердің біртұтас жүйесіне сүйеніп және «ағаштардың артынан орманды көріп отыруға» мүмкіндік береді.

**Омархан Өксікбаев,
Қазақстан Республикасы
Есеп комитетінің Төрағасы**

«Мемлекеттік бюджет» оқулығы © Сорос-Қазақстан Қоры

2011 жылы қазақстандық экономист-ғалымдар «Мемлекеттік қаржының ашықтығы» бағдарламасының қаржылық қолдауымен «Мемлекеттік бюджет» оқулығын әзірлеп шығарды.

Құрамына Серік Өмірбаев, Сәуле Ынтықбаева, Айнагүл Адамбекова және Римма Парманова енген авторлар ұжымы өзінің мемлекеттік бюджет туралы тұңғыш қазақстандық оқулығын ұсынды. Онда Қазақстандағы бюджеттік қатынастардың қалыптасуының теориялық негіздері, мемлекеттік қаржының қызмет ету ерекшеліктері, оның болмысы, функциясы мен рөлі баяндалған.

Ғалымдар республикалық және жергілікті деңгейлерде бюджеттік қатынастарды жоспарлау және басқару мәселелеріне, сондай-ақ дағдарыстан кейінгі бюджеттік саясатқа, стратегиялық және жедел жоспарлау және барлық деңгейдегі бюджеттің орындалу функцияларына көңіл бөлген. Оқулықта сонымен қатар бюджеттік жүйені ұйымдастырудың мәселелері баяндалған. Оның басты өзгешелігі сол, ол Қазақстандағы бюджеттік қатынастардың қазіргі даму кезеңіне қатысты жазылған. Оқу материалын авторлар бірнеше жылдар бойы экономикалық жоғары оқу орындарының студенттері мен магистранттарын, біліктілігін арттыру курстарының тыңдаушыларын оқыту кезінде сынаған.

Бұл оқулық Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Республикалық Оқу-әдістемелік кеңесімен, сондай-ақ ҚР БҒМ «Оқулық» республикалық ғылыми-практикалық орталығы» РМҚК-мен ұсынылған.

Жоба шеңберінде барлығы орыс тілінде 1.000 дана және қазақ тілінде тура сондай саны шығарылған болатын. Ағылшын тілінде оқытатын бірқатар жоғары оқу орындары оқулықты ағылшын тіліне аудартуға қызығушылығын білдірді. Оқулық Қазақстанның барлық облыстарында жетекші жоғары оқу орындарына тегін таратылған болатын. Оқулықтың электронды нұсқасымен www.soros.kz және www.budget.kz сайттарынан танысуға болады.

Бұл оқулықты студенттерге, магистранттарға, кадрлардың біліктілігін арттыру және қайта даярлау жүйесінің оқытушыларына, тыңдаушыларына, қаржылық және қаржылық емес органдардың мемлекеттік қызметкерлеріне, бюджеттік процестің қатысушыларына ұсынуға болады.

ДӘРІЛІК ҚАМТУ ПАЦИЕНТТЕРДІ ҚОРҒАУШЫ ҮЕҰ-ЛАРДЫҢ ЖІТІ НАЗАРЫНДА

Денсаулық сақтау саласында дәрімен қамту мәселесі маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Фармацевтикалық компаниялар, дистрибьюторлар тегін дәрігерлік көмектің кепілдендірілген көлемі шеңберінде өмірлік маңызы бар дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ету міндетін мемлекетпен бірлескен түрде атқарады. Сатып алулардың дер кезділігі және дәрі-дәрмекпен қамту жүйесінің ашықтығы дәрі-дәрмекке мұқтаж адамдардың өмірін құтқарып қала алады. Бұл мәселе аталмыш процестерге мониторинг жасау мақсатында пациенттердің құқықтарын қорғаумен айналысатын ҮЕҰ-ларды біріктірді.

Сорос-Қазақстан Қоры «Ашық Қоғам» институтының «Қоғамдық денсаулық сақтау» желілік бағдарламасымен бірге «Аман-саулық» қоғамдық қоры мен соның серіктестерінің сатып алулар мен дәрі-дәрмекпен қамтуға қоғамдық мониторинг жасау жөніндегі бастамасын қолдады. Аталмыш бастама Қазақстанның азаматтық қоғам өкілдерін, ҚР Денсаулық сақтау министрлігі мен фармацевтикалық компанияларды біріктірді.

«Жобаны жүзеге асыру барысында «жедел байланыс» телефондары бойынша келіп түскен 2012 жүгінудің әрбір екіншісі тегін және жеңілдікпен берілетін дәрі-дәрмектермен қамту мәселесі бойынша шағымданумен аяқталып отырды. Біз мемлекеттік қаржының мерзімді түрде бөлініп отырғанын естиміз, алайда бұл жүйедегі жағдай 2008 жылдан бері өзгеріссіз күйінде қалып отыр. Кепілдендірілген дәрі-дәрмектік қамту жүйесін қаржыландырудың қолданыстағы тұрғысын халықаралық стандарттарға бағытталумен қайта қарау қажет».

Бақыт Түменова.
«Аман-саулық» ҚҚ Президенті

Қоғамдық ұйымдар 2010 жылы жүргізілген зерттеуге негізделумен баға құрылымы мен дәрілік құралдармен қамту процестерінің ашықтығына баға берді. Ол республикамыздың төрт қаласындағы: Алматы, Қызылорда, Қарағанды мен Семейдегі 79 дәрігерлік мекемені қамтыды.

Зерттеу көрсеткендей, сатып алынуы тиіс дәрі-дәрмектердің тізімін жасау тек жұртшылық үшін ғана емес, сонымен қатар медицина қызметкерлерінің өздері үшін жабық тақырып болып қалуда. Дәрілік құралдарды сатып алу туралы өтінімді әзірлеумен дәрі-дәрмектік менеджментке оқытылмаған медицина қызметкерлері айналысқан жағдайлар анықталған. Оған қоса, дәрілік құралдарды алу және үлестіру мәселелері бойынша жоғары тұрған инстанцияларға есеп берудің бекітілген мерзімдері бұзылып отырған.

Қосымша түрде жүргізілген сауалнама барысында дәрігерлер мен пациенттер кепілдендірілген дәрі-дәрмектік қамтудың қол жетімділігіне бес балдық жүйе бойынша баға берді. Сауалнамаға қатысқан дәрігерлердің 68,9%-ы және пациенттердің 83,6%-ы оған «үш» деген баға берді.

Осы жобаларды жүзеге асыру барысында ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің шешімі бойынша Пациенттердің құқықтарын қорғау жөніндегі Қоғамдық Кеңес құрылған болатын, оның құрамына азаматтық қоғам өкілдері мен министрліктің шенеуніктері енген. Оның мақсаты пациенттердің құқықтарын қорғау міндеттерін жүзеге асыру және денсаулық сақтау саласындағы сыбайлас заң бұзушылықтардың алдын-алу болып табылады.

Осы бастаманы жүзеге асырудың нәтижелері азаматтық қоғамның дәрі-дәрмектерді сатып алу және дәрі-дәрмекпен кепілдендірілген түрде қамту процестеріне бұрынғысынан да белсенді түрде қатысу қажеттігін көрсетті. Сонымен қатар, денсаулық сақтау жүйесі қызметкерлерінің азаматтық қоғамның мемлекеттік процестерге қатысуының рөлі мен мағынасы жайлы хабардар болу деңгейін арттырып отыру қажет.

«АшЫқ киловатт»: Қазақстан Республикасының электрэнергетика секторының ашықтығы саласында қолданбалы зерттеулер» басылымдар сериясы
© Фонд Сорос-Казакстан

АШЫҚ КИЛОВАТТ: АҢЫЗ БА ӘЛДЕ АҚИҚАТ ПА?

Мемлекетіміз 2011-2014 жж. аралығында электрэнергетика саласына 6,8 млрд. АҚШ долларын инвестициялауды жоспарлап отыр. Бұл Қазақстан Республикасының Үдемелі индустриалды-инновациялық даму (ҮИИД) бағдарламасының барлық инвестицияларының шамамен 11 пайызын, бір жылдағы ІЖӨ-нің 1,1 пайызын құрайды. Оған қоса, Қазақстанда ҮИИД бағдарламасы бойынша қолданыстағы электрстанцияларын жөндеу мен жетілдіру, сондай-ақ жаңасын салу арқылы қуат өндіру көздерін дамыту ескерілген. Электрэнергетика инвестиция жұмсаудың барынша тартымды салаларының бірі бола тұра, ашық, есеп беруші және, соған орай болжамдалатын салаға айналған жағдайда ғана тұрақты түрде дамып отыра алады.

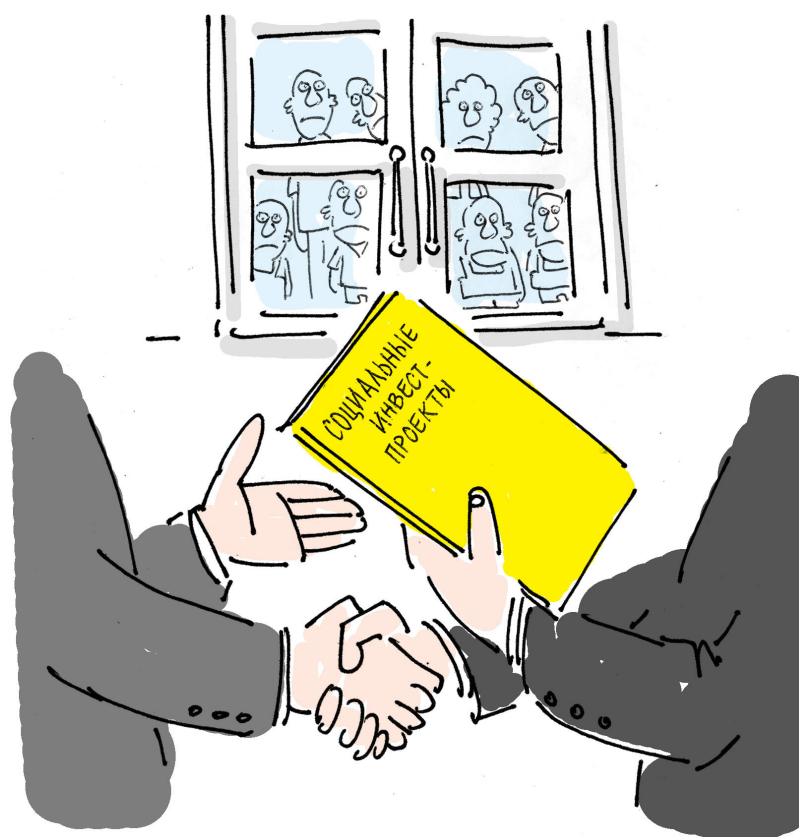
2011 жылы Сорос-Қазақстан қоры электрэнергетика секторының экономикалық және ұйымдық құрылымын, инвестициялық саясат пен тиісті заңнаманы зерттеу жөніндегі төрт зерттеу жобасына қаржылай қолдау көрсетті. Аталмыш жобалардың шеңберінде электрэнергетика саласындағы мемлекеттік саясатқа талдау жүргізіліп, ағымдағы реформалардың аралық нәтижелері, тариф құрылымы мәселелері, сондай-ақ Қазақстандағы электрэнергетика секторын басқарудың халықаралық бастамаларын енгізудің мүмкіндіктері зерттелді. Зерттеудің

нәтижелері (2) 2011 жылдың 20 қыркүйегінде Астана қаласында таныстырылып және өзіне сарапшылар, экономистер, ҰЕҰ мен реттеуші мемлекет органдарының өкілдері қатысатын пікірталастардың негізіне айналды.

Зерттеушілердің пікірінше, Қазақстанның электрэнергетикалық саласы секторды жетілдіру үшін елеулі көлемдегі инвестиция жұмсауды қажет етеді. Бүгінде осы мақсатқа арнап қаражаттар тарифтерді көтерудің есебінен жинақталуда. Бұл жағдайда электрқуатын жұмсаудың тиімділігін арттыру мәселесі ашық күйінде қалуда. Зерттеу деректеріне сәйкес, электрқуатының нормативтен тыс шығыны шамамен 20 пайызды құрайды, ал дамыған елдерде бұл көрсеткіш үш пайыз және одан төмен деңгейді құрауда.

Сарапшылар электрэнергетика секторындағы субъектілерге ашық, айқын және жауапты процестерді ілгері жылжытуға арналған шараларды азаматтық қоғаммен бірлескен түрде жүргізуге ұсыныс жасады, бұл осы мәселеде жағымды перспективаларға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Электрэнергетиканы басқару бастамасы сияқты халықаралық практикалар мен бастамаларды электрэнергетика секторын басқарудағы шешімдердің, аспаптардың модельдері ретінде қолдануға болады.

(2) Зерттеулер www.soros.kz, www.budget.kz сайттарынан таба аласыздар.

Әлеуметтік инвестициялық жобалар © Мұрат Әлімов

ТАРАУДЫҢ ТҮЙІНІ

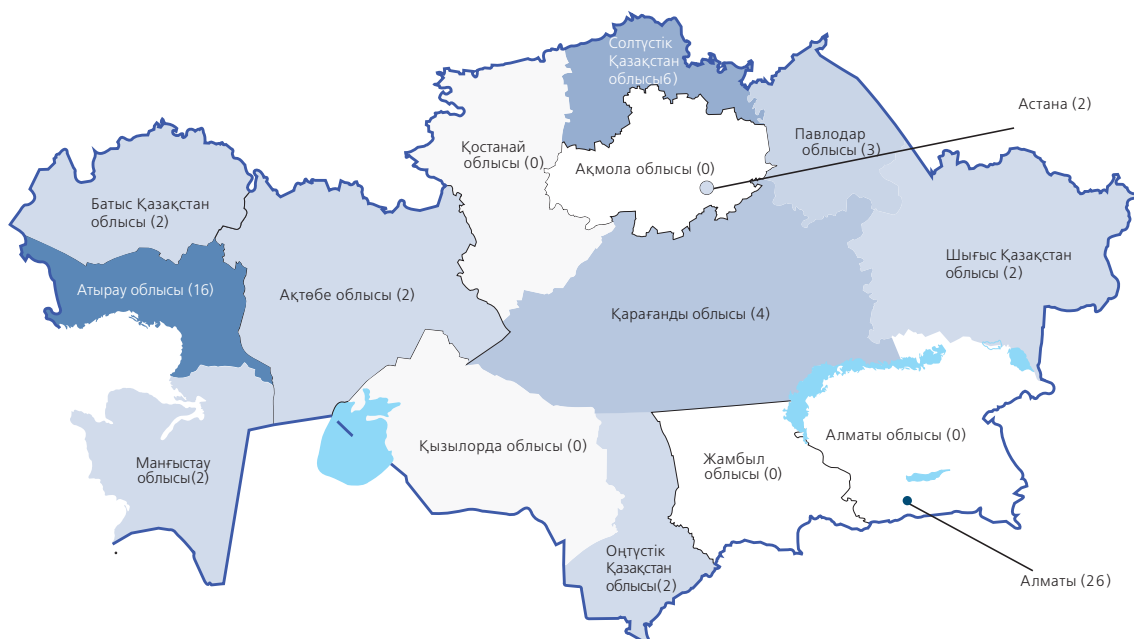
2011 жылы «Мемлекеттік қаржының ашықтығы» бағдарламасының қызметі шеңберінде қойнау пайдалану келісімшарттарының ашықтығы, өндіруші компаниялардың әлеуметтік инвестициялық жобалары мәселелері бойынша қоғамдық кеңестерге қолдау жасау, Өнеркәсіптің кен өндіру салаларының ашықтығы бастамасын ілгері жылжыту және мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігіне мониторинг жасау бағыттарына қолдау көрсету жөніндегі жұмыс одан әрі жалғаса түсті. Бағдарлама электроэнергетика секторының ашықтығы және қоршаған ортаны қорғауға жұмсалып отырған мемлекеттік шығындардың ашықтығы сияқты жаңа пилоттық жобаларды ашты.

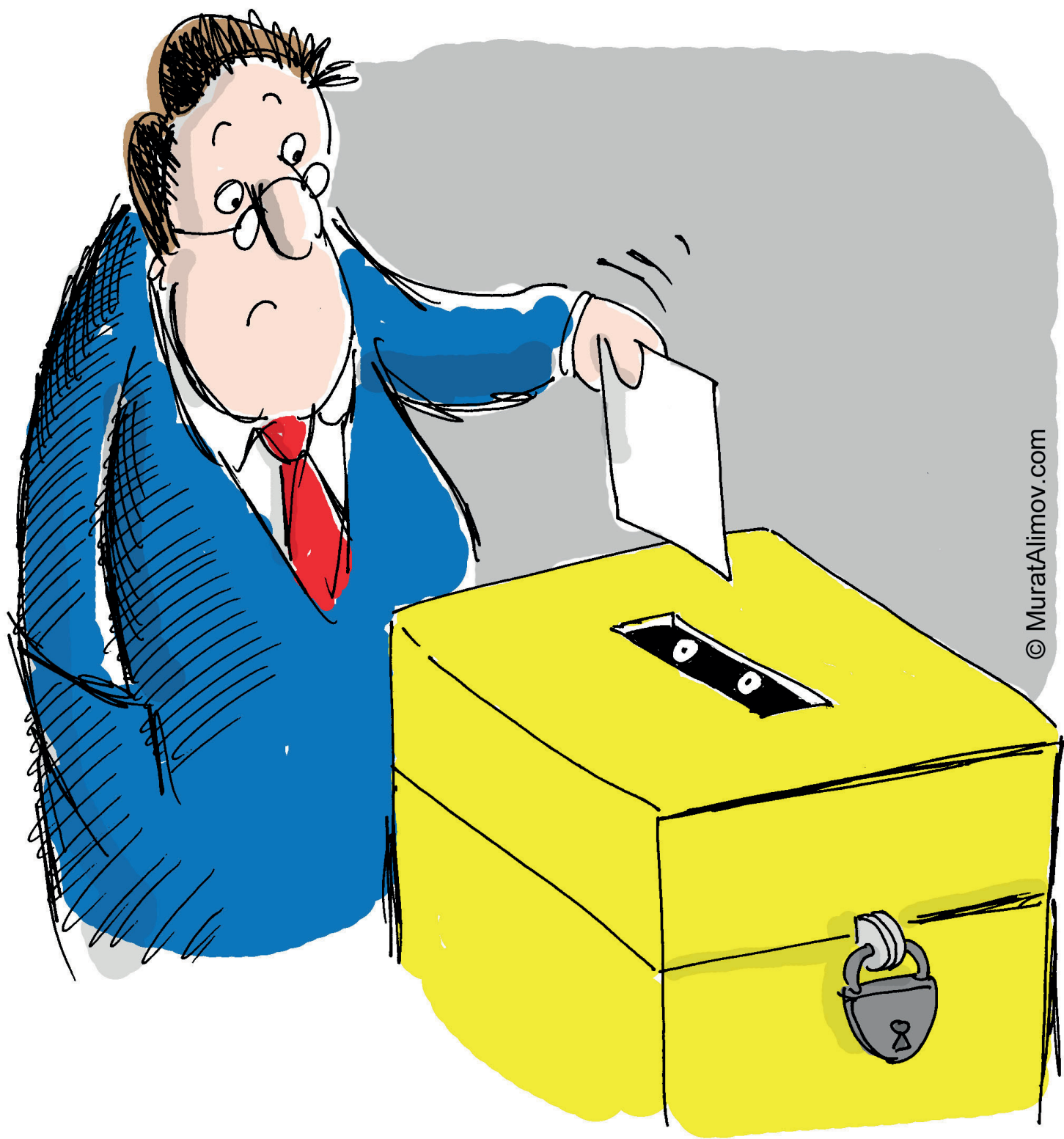
Бағдарламаның қолдауына ие болған жобалар (70-тен астам) мемлекет органдары, бизнес пен азаматтық қоғамның өзара диалогы мен сындарлы өзара әрекеттесуін қалыптастырудың негізіне айналды және қоғамның хабардар болу деңгейін, тиісті мемлекеттік басқару мен бизнестің әлеуметтік жауапкершілігін арттыруға бағытталған.

Жобаларды орындау барысында алынған нәтижелер азаматтық қоғам мен үкіметтің ашықтық, есеп берушілік және шешім қабылдау процестеріне қоғамдық қатысуды көбірек қамтамасыз ету жағына қарай бет алғанын анық көрсетіп отыр.

Бағдарламаның жаңа стратегиясы 2011 жылы негізі қаланған бағдарламаның жетістіктеріне негізделген. Қойнау пайдалану келісімшарттарына, әлеуметтік инвестициялар жөніндегі жұртшылық кеңестеріне, бюджеттік шығындардың ашықтығы және тиімділігіне мониторинг жүргізу бойынша халықаралық бастамаларды қолдауға жіті назар аударылатын болады.

«МЕМЛЕКЕТТІК ҚАРЖЫ АШЫҚТЫҒЫ» БАҒДАРЛАМАЛЫҚ БАҒЫТЫНЫҢ ШЕҢБЕРІНДЕ БӨЛІНГЕН ГРАНТТАР САНЫ

© MuratAlimov.com

© Мурат Алимов

2

ӘДІЛ ЗАҢДАР – ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ

«Құқықтық реформа» бағдарламасы

«Құқықтық реформа» бағдарламасы 1996 жылдан бері жұмыс істей келеді. Қабылданған сәтінен бастап бағдарлама әділ сотқа қол жеткізу, адам құқығы саласындағы білім беру, адам құқығын қорғайтын реформаларды ілгері жылжыту, сондай-ақ төзімділікті дамыту саласындағы әртүрлі жобаларды қолдады. 2010 жылдан бастап бағдарламаның қызметі келесі екі бағыт бойынша жүргізіліп отырды: азаматтық-саяси құқықтар және әлеуметтік-экономикалық құқықтар.

БАҒДАРЛАМАНЫҢ МҰРАТЫ

Қазақстандық заңнама мен оның құқық қолдану практикасының адам құқығының халықаралық стандарттарына көбірек сәйкес болуын қамтамасыз етуге көмектесу.

2010 – 2011 жж. АРНАЛҒАН БАСЫМДЫЛЫҚТАР:

- заңнаманы реформаландыруға көмектесу: тегін құқықтық көмек, ақпаратқа қол жеткізу, әкімшілік юстиция, паллиативтік көмек;

- құқық қорғау қызметін қолдау: Қазақстанмен бекітілген негізгі халықаралық конвенциялар бойынша лайықты есеп берулерді әзірлеу жөніндегі жобалар, ҰЕҰ-дардың құқық қорғау әлеуетін нығайту;

- әлеуметтік-осал топтардың құқықтарын қолдау: мүмкіндігі шектеулі адамдар, қоныс аударушылар, психикалық денсаулығы бұзылған адамдар, сексуалды азшылықтар.

АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙ

2011 жылы Қазақстан Тәуелсіздігінің 20 жылдығын атап өтті. Қазақстан 2010 жылы ЕҚЫҰ-да төрағалық еткеннен кейін еліміз Ислам конференциясы Ұйымының төрағасы тізгінін алды.

2011 жылдың басында айтылған президент құзырлығының мерзімін ұзарту жөніндегі референдум туралы бастама көптеген халықаралық ұйымдардың тарапынан жағымсыз бағаға ие болды. Дегенмен де, осындай реформалар үшін қажетті заңнамалық өзгерістер қарқынды түрде енгізілді. 2011 жылдың 3-ақпанында Парламент «ҚР кейбір конституциялық заңдарына өзгертулер мен толықтырулар енгізу туралы» заңын қабылдады, бұл заң бойынша Елбасына кезектен тыс президенттік сайлау жариялап отыру мүмкіндігі берілген. Дәл сол күні заңға ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев қол қойды. 2011 жылдың 3-сәуірінде президенттік сайлау өтті, ол ҚР-ның әрекеттегі Президентінің сенімді жеңісімен аяқталды.

2011 жылдың жазында Әділет министрлігінің қылмыстық-атқару қызмет саласындағы функциялары мен құзырлықтарын ҚР Ішкі істер министрлігінің құзыретіне тапсыру процесі басталды. Бұл қадамды көптеген құқық қорғау ұйымдары өзінде күштік идара

қамалғандардың абақты басшыларының заңсыз әрекеттеріне шағымдану процесін мүмкін емес етіп және қамау орындарына қоғамдық мониторинг жүргізу процесін қиындататын кеңестік өткенімізге қайтып оралу деп бағалады. Оқиғалардың мұндай бетбұрысы реформаның тек халықаралық стандарттарға ғана емес, сондай-ақ еліміздің құқықтық саясаты саласындағы негізгі ұлттық құжаты - Қазақстан Республикасының 2010 – 2020 жж. арналған Құқықтық саясат тұғырнамасына кереғар болып табылғанына қарамастан, құқықтық реформалар саласындағы жүйесіздік пен жоспарлаудың нашар екендігін көрсетті.

ҚР «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» заңын қабылдау процесі де тура сондай сценарий бойынша жүріп отырды. Оның сауалдар тудыратын баптарының арасында сарапшылар діни бірлестіктерді тіркеу, дінтану сараптамасын жүргізуді негіздеу мен тәртібін және т.б. атауда. Жалпы пікір аталмыш заң Қазақстандағы дін еркіндігін шектейді деген пікірге сайды.

«Құқықтық реформа» 2011 жылы саяси және құқықтық реалийлер жағдайында бағдарламаның мақсаттарына қол жеткізуге арналған бірізді қадамдар жасауды жалғастырумен қолдағы мүмкіндіктерге байланысты жұмыс істеп жатты.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТЕГІН ЗАҢГЕРЛІК КӨМЕК

Диалог по Маркесу
© Роман Губанов

Кейінгі он жыл ішінде Қазақстанның үкіметі, қорғаушылары, сарапшылары мен азаматтық қоғамы мемлекеттік бюджеттің есебінен білікті заңгерлік көмек көрсету, былайша айтқанда, тегін заңгерлік көмек көрсетудің (ТЗК) қолданыстағы жүйесін реформаландырудың қажеттігі туралы мәселені қызу талқылауда. Тегін заңгерлік көмек саласында сот-құқықтық реформа жүргізілген жылдары елеулі өзгерістер бола қойған жоқ.

ҚР заңнамасы бойынша азаматтар қылмыстық, әкімшіліктік және азаматтық істер бойынша тегін заңгерлік көмек ала алады. Алайда практика жүзінде адамдар ұсынылып отырған заңгерлік қызметтердің төмен сапасы, аталмыш қызметтердің уақытында ұсынылмауы, сондай-ақ оның соған шынымен мұқтаж адамдар үшін қол жетімсіздігі сияқты проблемаларға тап болып жатады. Бұл осындай істермен айналысатын қорғаушылардың төмен еңбекақысының, азаматтардың ТЗК-ның ұсынылу тәртібі мен түрлері жайлы хабардар болмауының, қылмыстық және әкімшіліктік істер бойынша қорғаушыларды тартудың ашық рәсімдерінің болмауының және ТЗК жүйесінің бірыңғай әкімгерінің жоқтығының салдарынан орын алуда.

Сорос-Қазақстан Қоры ТЗК-ны әділ сотқа қол жеткізудің басты элементтерінің бірі ретінде қарастырумен 2004 жылдан бері осы тақырыптағы пікірталасқа қатысып келеді, ол аталмыш процестің қатысушыларына сараптамалық және техникалық қолдау көрсетуді жалғастыруда.

2010 жылы Қор тегін заңгерлік көмек көрсету жүйесінің барынша тиімді моделін зерттеу мен таңдауға жәрдемдесу мақсатында құқықтық көмек көрсету жүйелерінің негізгі модельдерін талдауды жариялау шараларын қолдады. Әртүрлі тараптарды (қорғаушылар, академиялық қауымдастық және ҰЕҰ) құрайтын авторлармен жазылған осы басылымда құқықтық көмек көрсету жүйелерін құру мен жақсарту саласындағы ең үздік практикалар баяндалған.

«Азаматтардың білікті заңгерлік көмек алуға конституциялық құқығын іске асыру әділ сот төрелігіне қол жеткізудің шарты мен кепілі болып табылады. Бұл құқық механизмдерін жетілдіруді қажет етеді. ... Заңгерлік көмек көрсету жүйесінің өзі де жетілдіруді қажет етеді. Ең алдымен, табыс деңгейі төмен тұлғаларға құқықтық көмек көрсету жүйесін жақсарту қажет. Тегін заңгерлік көмекті ұсынатын қорғаушылардың еңбекақысын әкімгерлеу жүйесі де өзіне түзету енгізуді қажет етуде. Бұл жүйені біріктірілген әрі ашық ету қажет ...».

**ҚР 2010–2020 жж. арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасы
ҚР Президентінің 2009 жылғы 24 тамызындағы Жарлығымен бекітілген.**

2011 жылы Қор ТЗК туралы заң жобасын әзірлеу процесіне қатыстырылған тұлғалар тобына арнап оқыту сапарын ұйымдастырды. 2011 жылдың қыркүйек айында Қазақстан үкіметінің, қорғаушыларының өкілдері және азаматтық қоғам өкілдері ТЗК жүйесін әкімгерлеу саласындағы практикалық аспаптарға баға беру, оны қаржыландыру механизмдерімен, ТЗК-ны ұсынудың тиімділігі мен оның сапасымен танысу мақсатында Грузияға сапармен барып қайтты. Сапарға қатысушылар Грузиядағы ТЗК жүйесінің практика жүзінде қалай жұмыс істейтінін, оның артықшылықтары мен кемшіліктерін көрді.

Көмек көрсететін қорғаушылармен, ҰЕҰ өкілдері мен мемлекет қызметкерлерімен бас қосулар Грузиядағы қолданыстағы ТЗК жүйесін жақтаушы және соған қарсы орын алып отырған сан-алуан пікірлер мен дәйектемелерді нақты анықтауға мүмкіндік берді.

Грузиядағы жүйені реформалаудың ерекшелігі сол, 2007 жылы құрылған Грузияның Құқықтық көмек көрсету қызметі тым аз уақыт аралығында заңгерлік қызметтерді ұсыну тұрғысында ең жоғары тиімділікке қол жеткізе алды.

ӘКІМШІЛІК ЮСТИЦИЯ

Еліміздегі әділ сотты жүзеге асырудың дамығандығын білдіретін көрсеткіштердің біріне әкімшілік юстиция жатады. Туындап отырған әкімшіліктік дауларды кәдімгі соттар емес, мамандандырылған сот институттары қарастырған жағдайда жоғары дәрежедегі нәтижелілік пен тиімділікпен шешіліп жатады. Қазақстанның заңнамасында бюрократия мен әкімшіліктік тосқауылдармен қатар кәсіпкерлер үшін қолайсыз жағдай тудырып, мемлекет органдарының халықпен өзара әрекеттесуін қиындататын бірқатар проблемалар орын алуда. Бұл проблемалар сонымен қатар сыбайлас жемқорлыққа жағдай тудырып, халықтың мемлекетке сенімсіздік көзқараспен қарауының себебі болып табылады және жаппай түрдегі құқықтық бедерсіздікті тудырады.

Сорос-Қазақстан Қоры Қазақстанда тиімді әкімшілік юстиция мен әкімшілік процесін құруға ұйытқы болу, сондай-ақ заңнаманы реформаландыруға көмектесу мақсатында 2010 жылдан бастап «Әкімшілік юстиция» деген жаңа бағыт бойынша жұмыс істей бастады.

Осы тақырып бойынша хабардар болу деңгейін арттырып және ең үздік практикаларды тарату үшін Сорос-Қазақстан қоры 2011 жылы Германияның халықаралық ынтымақтастық Қоғамының Қазақстандағы Өкілдігімен бірлескен түрде бірнеше мемлекеттің әкімшілік юстиция бойынша заңнамалық актілерінің жинағын әзірлеген болатын. Онда бұрынғы Кеңес Одағы елдері мен Болгарияның тәжірибесі, сондай-ақ тиімді түрде қолданылып отырған батыс-еуропалық, атап айтқанда, Германияның әкімшілік юстиция жүйелерінің тәжірибесі көрсетілген. Бұл басылымда азаматтық процесс шеңберінде әкімшілік сот өндірісін реттеуден бас тартқан мемлекеттердің әкімшілік-процессуалды заңдары толық суреттелген. Практика көрсетіп отырғандай, мұндай заңдардың болуы мемлекеттік әкімгерлеу мен көпшілік алдындағы құқықтық даулардың ерекшелігін барынша ескеретін мемлекет пен азаматтың арасындағы қатынастарды неғұрлым баламалы құқықтық реттеуге әкеледі.

«Әкімшілік рәсімдер ең алдымен азаматтардың мемлекетпен қатынасындағы солардың құқықтарын қамтамасыз етіп, және екіншіден, мемлекет органдары мен солардың лауазымды тұлғаларының азаматтармен қатынастарындағы қызметін кез келген озбырлыққа жол берусіз ретке келтіруі тиіс».

Евгений Порохов, Қаржы және салық құқығы ҒЗИ директоры

© Фонд Сорос-Казахстан

2011 жылы Қор «Әкімшілік құқық мектептері» шеңберінде «Әкімшілік юстиция: шетел тәжірибесі және Қазақстан Республикасындағы реформаландырудың келешегі» тақырыбындағы халықаралық конференцияны өткізді. Бұл шара Германияның Халықаралық Ынтымақтастық Ұйымы мен ҚР Заңнама институтымен бірлескен түрде және ҚР Жоғарғы сотының қолдауымен ұйымдастырылған болатын. Оған мемлекет қызметкерлері мен судьялар, құқықтанушы-ғалымдар, үкіметтік емес сектордың өкілдері қатысты. Конференцияның маңызды қорытындыларының бірі шешім қабылдаушы тұлғалардың Қазақстанда әкімшілік юстицияны одан әрі дамыту мен енгізу

бойынша жұмыс жүргізуге даяр болуы.

Қордың қолдау көрсетуімен Қаржы және салық құқығының ҒЗИ Қазақстандағы әкімшілік рәсімдер мен халықаралық тәжірибенің жағдайын анықтау мақсатында зерттеу жүргізіп және ғалымдардың, ҚР Жоғарғы сот, ҚР Заңнама институты өкілдерінің, қорғаушылардың, оқу мекемелерінің, халықаралық ұйымдардың, ҰЕҰ мен тәуелсіз зерттеушілердің қатысуымен «Қазақстан Республикасындағы әкімшілік рәсімдер: теория мен практика мәселелері» тақырыбында дөңгелек үстел ұйымдастырды. Зерттеу әкімшілік рәсімдердің осал жақтарын анықтап, және жағдайды жақсарту бойынша практикалық ұсыныстарын алға тартты.

ҮЙДЕГІ ХОСПИС

Социальный видеоролик «Паллиативная помощь в Казахстане»
© Творческое Объединение «Rasar films»

Қазақстанда бүгінде паллиативтік көмек көрсететін 6 мамандандырылған мекеме жұмыс істейді. Онкологиялық аурулардан орта есеппен 15 мың адам көз жұматын, халқының саны 16 млн. адамнан асатын ел үшін мекемелердің мұншалықты саны жеткіліксіз.

Паллиативтік көмек көрсетудің тиімді түрлерінің бірі – бұл «үйдегі хоспис». Бұл ұғым Қазақстан Республикасының «Ұлттың денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» кодексінде көрсетілген. Әлемдік практикада «Үйдегі хоспис» бағыты паллиативтік көмекті дамытудың басымдылық бағыттарының бірі болып табылады. Үйден көмек көрсету қызметі экономикалық тұрғыдан тиімді болып саналады, ол аз уақыт ішінде сондай бір елеулі шығынсыз қажетті көмек ұсына алады.

«Құқықтық реформа» бағдарламасының паллиативтік көмек саласындағы жұмысы 2008 жылы «Қазақстан Республикасындағы паллиативтік көмектің жағдайы» зерттеу жобасының шеңберінде басталған болатын. 2009 жылы бағдарлама осы саланың отандық және шетел сарапшыларының қатысуымен паллиативтік көмек көрсетудің мемлекеттік стандарт жобасын әзірлей бастады. 2011 жылы Сорос-Қазақстан қорының «Құқықтық реформа» бағдарламасы «Кредо» ҚҰ-ның «Үйдегі хоспис» (Теміртау қ.) пилоттық жобасын қолдады. Жобаның нәтижелері үйдегі хосписті ұйымдастыру түрлі себептерге байланысты мамандандырылған емдеу мекемелеріне бара алмайтын және аурудың ауыр сатыларында ерекше күтімді қажет ететін адамдар үшін мүмкін және қажет екендігін көрсетті.

Паллиативтік көмек көрсетудің әлемдік практикасы едәуір ілгері дамыған. Мысалы, Румынияның тәжірибесін алсақ – халқының саны 19 млн. адамды құрайтын елде паллиативтік көмек көрсететін 21 мамандандырылған медициналық мекеме жұмыс істейді. Бұл Румынияның заңнамасында қабылданған ең төмен стандарттар. Халқының саны 38 млн. адамды құрайтын Польшада 385 хоспис жұмыс істейді, Лодзь қаласында Қазақстанның бір қаласындағы хоспистердің санынан 7 есе артық хоспис бар.

«Үйдегі хоспис» жобасы Теміртау қаласының СПИД-ке шалдыққан тұрғындарына жеке емдеу жоспарын алуға, медицина қызметкерлерінің кәсіби күтіміне ие болуға, пациенттер мен солардың туыстарына психологиялық және рухани қолдау көрсетуге мүмкіндік берді.

Жоба шеңберінде алты адамнан тұратын мультидисциплинарлық команда құрылды, оған реаниматолог-дәрігер, медбикелер, психолог және әлеуметтік қызметкерлер енді. Паллиативтік көмек жөніндегі негізгі құжаттар мен ережелерді зерттеумен қатар бұл команда СПИД-тің III және IV сатыларындағы 16 науқасты бақылап отырды. Мамандар сонымен қатар пациенттердің туыстарымен олардың көзі тірісі кезінде, сондай-ақ олар қайтыс болғаннан кейін жұмыс жүргізіп отырды. Бұл шағын медициналық команда СПИД орталығын, емханалық және ауруханалық қызметтерді бір-бірімен байланыстыра алды.

«Кредо» ҚҰ Қарағанды мемлекеттік медициналық университетімен бірлескен түрде 2011 жылдың 7-8 желтоқсанында «Қазақстан Республикасындағы паллиативтік көмекті дамыту проблемалары» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференциясын өткізді. Конференцияға медицина университетінің, Қарағанды облысы бойынша Денсаулық сақтау басқармасының, Польшаның Лодзь хоспистер қауымдастығының өкілдері, дәрігерлер, әлеуметтік қызметкерлер, психологтар, медбикелер қатысты.

«Үйдегі хоспис» жобасының мультидисциплинарлық командасының мүшелері өздерін одан әрі дамыту мақсатында СҚҚ мен «Паллиативтік көмектің халықаралық бастамасы» АҚҚ желілік бағдарламасының (1) қолдауымен 2011 жылдың соңында «Медбикелерге арналған бағдарлама» және «Клиникалық курстар» бағыттары бойынша мамандану курстарынан өтті, олар Брасов қ. (Румыния) «Casa Sperantei» хоспистің оқу орталығында өтті.

«Құқықтық реформа» бағдарламасы Қазақстандағы паллиативтік көмек жүйесін дамыту саласындағы жұмысын одан әрі жалғастыруды көздеп отыр.

(1) International Palliative care Initiative

«Мемлекет үшін «Үйдегі хоспис» ауруханадағы хосписке қарағанда анағұрлым аз шығынды қажет ететін бағдарлама. Аурухананың маңызын кемітудің, «Үйдегі хоспис» бағдарламасы дамыған сайын ауруханалық хоспистердің қажеттілігі азая беретін болады, себебі оларға жақындары мен туыстары жоқ пациенттер не өздерінен жақындары мен туыстары бас тартқан пациенттер мұқтаж. «Үйдегі хоспис» ВИЧ-жұқпасына шалдыққан адамдар үшін, солардың жақындары мен туыстары үшін екі маңызды проблеманы шешеді. Алғашқыларына өзінің жақын адамына деген сүйіспеншілік пен жан ашырлық сезімін барынша жүзеге асыруға мүмкіндік берсе. Екіншілеріне сол сүйіспеншілікті сезініп және өзінің қараусыз қалмағанын, өзінің қажет екендігін, өзінің жақындарына анағұрлым қымбат екенін сезінуге мүмкіндік береді »

Мультидисциплинарлық команданың Брасов қаласына (Румыния) жасаған оқу сапарына қатысу туралы шығармашылық есебінен

ЗАҢГЕР-СТУДЕНТТЕРДІҢ АРАСЫНДАҒЫ ОҚУ СОТ ПРОЦЕСІ

Әлемдік практикада оқу сот процестері (2) заңгерлік білім берудің маңызды бөлігі болып табылады. Бұл студенттердің білімін шынайы өмірлік жағдайларға барынша ұқсас етілген соттық процесте тексеру мүмкіндігі.

2011 жылдың күзінде «Құқықтық реформа» бағдарламасы «Қор Кубогын иеленуге арналған Оқу соттық процесі» жобасына ұйытқы болды. Студенттік командалар «Шерулерді және бейбіт жиналыстар еркіндігі құқығын қорғау» тақырыбы бойынша ауызша баяндама жасау, құжаттарды әзірлеу дағдыларын көрсетумен халықаралық көпшілік құқығы бойынша білімдерімен күш сынасты. Ойдан шығарылған елдегі рұқсат етілмеген митингі туралы оқиғаға сүйенумен командаларға әр тараптың атынан

өзіндік құқықтық көзқарасын құру қажет болатын. Жарысқа Қазақстан Республикасының заң жоғары оқу орындары мен заң факультеттерінің студенттері мен магистранттары қатысты. Жарыс екі кезең бойынша өтті. Бірінші кезеңге Қазақстанның 6 жоғары оқу орнынан келген 14 команда қатысты, олар жарыстардың шарты бойынша талапкер мен жауапкердің атынан жазбаша меморандумар әзірледі. Ең үздік меморандумдарды ұсынған тоғыз команда келесі – соттық процестің ауызша раундылары кезеңіне өтті, мұнда оларға судьялардың алдында сөз сөйлеу мүмкіндігі берілді. Жарыстарға әзірлену кезінде жастар халықаралық құқық жөніндегі түрлі дереккөздермен ғана емес, сонымен қатар бейбіт жиналыстар еркіндігі жөніндегі қақтығыстарды шешу саласындағы соттық істермен танысты.

(2) Moot Court – ағылш. тіл.

Полуфинал «Учебного судебного процесса на Кубок Фонда - 2011»
© Фонд Сорос - Казахстан

«Бейбіт шерулер мен бейбіт жиналыстардың еркіндігін қорғау туралы іс тыңдалатын болады. Талапкер ретінде экономикасы дамыған және халқының тығыздығы жоғары ойдан шығарылған шағын мемлекет – Аргон Патшалығы шығып отыр; жауапкер – экономикасы дамыған, ауданы үлкен және халқының тығыздығы орташа ойдан шығарылған мемлекет - Растория Республикасы. Екі елдің арасындағы дау Расторияның астанасында болған өзінің нәтижесінде Аргон Патшалығы мен Растория Республикасының көптеген азаматтары зардап шеккен халықтық шеру кезінде орын алған тәртіпсіздіктерге орай туындады».

Студенттерге арналған хабарландырудан

Жоғары сот төрелігін Қазақстанның, сондай-ақ жақын шетелден келген беделді және белгілі заңгерлер, адам құқығын қорғау саласындағы сарапшылар, ҚР мамандандырылған соттарының әрекеттегі судьялары жүзеге асырды. Атап айтқанда, судья ретінде Беларусь Республикасы Конституциялық сотының отставкадағы судьясы, ОБСЕ-нің бейбіт жиналыстардың еркіндігі бойынша Жетекші принциптерінің сарапшыларының бірі – з.ғ.к., профессор Александр Вашкевич шақырылды.

Ақтық матчтің жеңімпаздары мен Сорос-Қазақстан қоры Кубогының иегерлеріне құрамына Жораев Ернар мен Ысқақова Әсел енген «ҚАЗМЗУ» командасы айналды. Бұл команда өзге командалардың арасында шерулер мен бейбіт жиналыстардың еркіндігін қорғау саласындағы заңгерлік білімі бойынша жақсы нәтиже көрсетіп қана қоймай, сонымен қатар ауызша баяндама жасау, істі дәйекті және жан-жақты қарау дағдыларын өте жоғары деңгейде көрсете білді.

Жоба соған қызығушылық білдірген қатысушыларды әлеуметтік желілерде біріктірді. Командаларға арнап арнайы түрде өз меморандумыңды қалай дұрыс құрастыру керек деген тақырыпта бейне нұсқаулық шығарылды. Оқу сот процесі келешек заңгерлер үшін тренингінің рөлін атқарды, яғни өзінің ауызша және жазбаша дағдыларын дамытып қана қоймай, сонымен қатар командада тиімді түрде жұмыс істеп, көлемді құжаттарды талдап, күйзелістік жағдайда шешім тауып, және кәсіпқой заңгер үшін бұл ең бастысы – істі тергеу барысында керекті дәйектерді анықтап отыруға үйрену. Қатысушылардың сонымен қатар белгілі заңгерлермен, практикалаушы судьялармен қатынасуға мүмкіндігі болды және олар Жарыстан алған әсерімен бөлісті.

Оқу сот процесіндегі ең есте қаларлық сәтке біз қолымызға көптен бері күткен Кубогымызды алған марапаттау рәсімі айналды... Біз өте көптеген халықаралық құжаттармен, құқық дереккөздері мен сот істерімен танысып шықтық. Александр Вашкевичтің меморандумдарды әзірлеу кезінде қандай құжаттарға сүйеніп отыру керек деген пікірін тыңдаудың пайдасы зор болды. Елімізде осындай оқу процестерінің көбірек болғанын қалар едім, себебі дәл осы практикалық білімдер студенттерімізді жаңа анағұрлым жоғары білім деңгейіне шығарады.

2011 Оқу сот процесінің жеңімпазы Ернар Жораевпен жүргізілген сұхбаттан

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ

Бүгінде Қазақстан халықты жалпы орта біліммен қамту деңгейі бойынша (98 %) жоғары көрсеткіштерді байқататын елдердің қатарында. Алайда халықтың әлеуметтік осал топтары мен азаматтардың жекелеген категориялары үшін Қазақстандағы сапалы білім беру қызметтеріне қол жеткізу көп жағдайда шектелген болып келеді. Оған қоса, сапалы негізгі білім беруге жаппай түрде қол жеткізуге негізделумен теңдік пен әлеуметтік әділдікті қамтамасыз ету мәселелері еліміздің тұрақты даму бағдарламаларындағы басты мәселелер болып табылады.

Инклюзивті білім беру әлеуметтік әділдік тұжырымдамасының көрінісі болып табылумен неғұрлым әділ қоғамды құруға арналған тіректердің бірі болып табылады. «Инклюзивті білім беру» ұғымы балалардың барлығы оқытылуға бейім, мектептер әр балаға оның ерекшеліктеріне (отбасының экономикалық әл-ауқат деңгейіне, тұрғылықты жеріне, әлеуметтік мәртебесіне, денсаулық жағдайына, сол не өзге этникалық топқа жатуына және т.б.) байланыссыз жақсы білім беруі тиіс деген нанымға негізделген.

2010 жылдан бері Сорос-Қазақстан қоры «Құқықтық реформа» бағдарламасының шеңберінде Қазақстанда инклюзивті білім беру тұжырымдамасын қолдау мен ілгері жылжытуға арналған бірқатар бастамаларды дамытып келеді. Бағдарламаның сарапшылары инклюзивті білім беру саласындағы орын алып отырған тосқауылдарға көңіл бөліп отырады, олардың

арасында: қолайсыз оқу бағдарламалары, мұғалімдердің балалармен жұмыс істеу дағдыларының жоқтығы, тиісті оқыту құралдарының болмауы, қол жетімсіз оқу бөлмелері. Инклюзивті білім берудің дамуына кедергі болып отырған факторлардың қатарына қоғамның әлеуметтік осал топтарға жататын балалардың сапалы білім беру қызметтеріне қол жеткізу жағдайы туралы төмен деңгейде хабардар болуы және қоғамның тарапынан түсіністік пен қолдаудың жоқтығы жатады.

Сорос-Қазақстан қоры 2011 жылы инклюзивті білім беру саласындағы бірнеше жобаны қолдады, соның ішінде «Әлеуметтік осал топтарға жататын балалардың сапалы білім беруге қол жеткізуі: жағдаяттық талдау» зерттеу жұмысы (жобаны орындаушы – САНДЖ зерттеулер орталығы); «Мектепке бірге – өмірге бірге» әлеуметтік бейнеролигін түсіру (жобаны орындаушы – «Солнечный круг» ҚҚ); «Мектеп портфелі» деректі фильмін түсіру (жобаны орындаушы – «AURORA» ҚҚ).

«Әлеуметтік осал топтарға жататын балалардың сапалы білім беруге қол жеткізуі: жағдаяттық талдау» зерттеу жұмысы Қазақстанның 16 аймағындағы осал топтарға жататын балалармен қатар олардың ата-аналары мен мұғалімдерін қамтыды. Алынған нәтижелерге негізделген ұсыныстар мүдделі тараптардың кең тобына, және ең алдымен басқару органдарының өкілдеріне арналған.

Осал топтардағы балалардың алып отырған білім сапасына баға беруі: қорытындылар мен түсіндірмелер

Мектеп осал топтардағы балалардың үлгеріміне бейжай қарайды: «Мектептегілердің барлығы бұл сенің проблемаларың, керек болса өзің оқы дейді».

Ауылдық мектептің жағдайы мүшкіл, ол лайықты сапалы білім бере алмайды: «Мектепте математика, физика, ағылшын тілінің жақсы мұғалімдері жоқ. Біз компьютерлерді көрмейміз, Интернет жоқ. Тіпті үйретушіні жалдай алмаймыз, ауылда ондай мамандар жоқ».

Үйден оқыту жақсы білім деңгейін бермейді: «Үйден оқитындардың білімі қалайша сапалы болуы мүмкін. Бастысы оқып, жаза алса болғаны, шамалы білім болса жеткілікті деп саналады».

Мұғалімдердің төмен біліктілік деңгейі: «Мұғалімдердің барлығы бірдей материалды сауатты түрде түсіндіре алмайды. Үйретушіден оқуға тура келеді».

© Владимир Заикин

Ұсыныстардың арасында сонымен қатар мынадай ұсыныстар кездеседі: «Жаппай оқыту» бағдарламасын жүзеге асыру механизмдерін қайта қарау; әлеуметтік қызметкер мен педагог мәртебесін заңнамалық түрде бекіту; мұғалімдерді даярлау және біліктілігін арттыру бағдарламаларын жетілдіру; кәсіби білім беру жүйесін осы топтағы балалардың сұранымдарын ескерумен жетілдіру; балалардың осал топтарымен жұмыс істейтін ҰЕҰ-лардың мәртебесі мен рөлін арттыру; осы топтағы балаларға арнап тегін түрде қосымша білім беру және қосымша білім беру қызметтерін ұсыну (үйірмелік жұмыс, спорттық секциялар және т.б.).

«Мектеп портфелі» көркем фильмі ата-аналары өздерін жалпы білім беру

мектептеріне әкелген ерекше білім беру сұранымдарына ие (Даун синдромына шалдыққан қыз, қоныс аударушылардың отбасыларынан шыққан балалар, есту қабілеті бұзылған балалар) балалардың шынайы оқиғалары жайлы әңгімелейді. Бұл балалардың өздері, солардың ата-аналары мен мұғалімдері әңгімелеген әртүрлі оқиғалар. Фильм осындай балаларға кәдімгі мектептерде кез болып отыратын проблемаларды көрсетумен адамдардың әртүрлі топтағы балалардың қажетсінулеріне деген құрметтік, төзімдік көзқарасын қалыптастыруға және қоғамдық өмірдің ажырағыссыз бөлігі ретінде солардың айырмашылығын мойындауға ықпал етеді. Фильм түрлі білім беру шараларының шеңберінде қосымша әдістемелік материал ретінде қолданылып отыруы мүмкін.

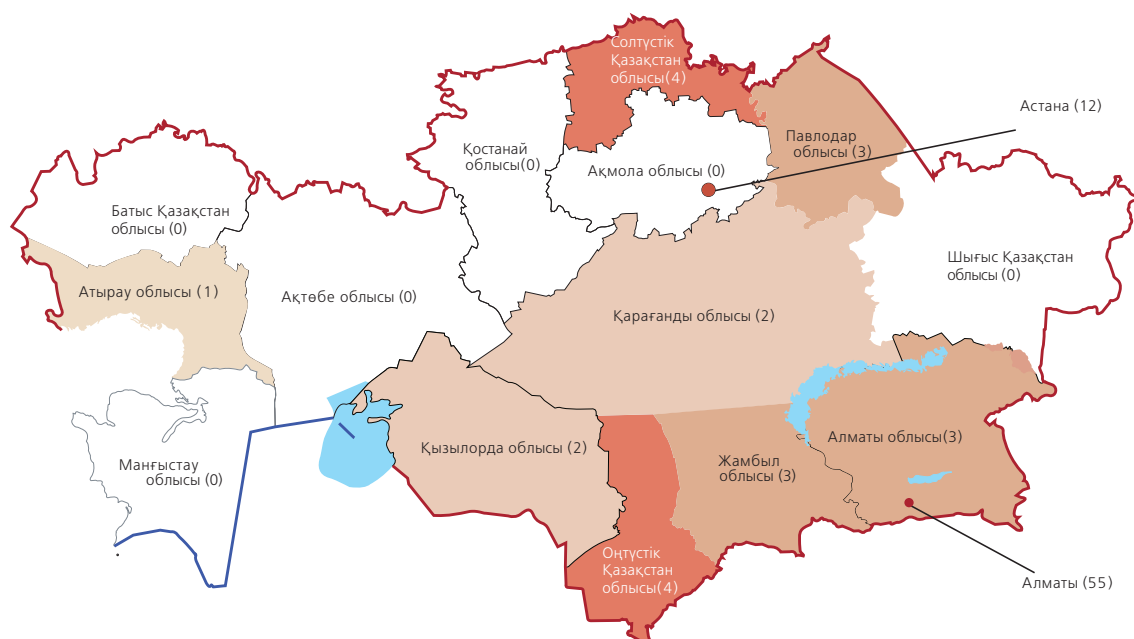

© Светлана Глушкова

ТАРАУДЫҢ ТҮЙІНІ

Қордың қатысуымен басталып және жалғасып келе жатқан саяси және құқықтық процестер «мемлекет – азаматтық қоғам» диалогын нығайтудың қажеттігін көрсетіп отыр. Бағдарламаның 2011 жылдағы қызметі Қордың адам құқықтарын, төзімділік пен теңдікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралары жаңа серіктестерді тартумен, сондай-ақ жаңа ақпараттық-технологиялық мүмкіндіктерді қолданумен жалғасын табуы тиіс екендігін көрсетіп отыр. Тұтастай алғанда, бағдарламаның стратегиялық мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу үшін сонымен қатар бағдарламаның негізгі серіктестерінің әлеуетін арттыру саласындағы жұмысты күшейту қажет.

«ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕФОРМА» БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ШЕҢБЕРІНДЕ БӨЛІНГЕН ГРАНТТАР САНЫ

© Сорос-Қазақстан Қоры

3 ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАҚ-ТАРЫ: КЕДЕРГІЛЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

«БАҚ-ты қолдау» бағдарламасы

«БАҚ-ты қолдау» бағдарламасы 1996 жылы тәуелсіз тілшілер мен БАҚ-тарды, медиялық ҰЕҰ-ларды қолдау, жаңа медиа-технологияларды енгізу үшін, сондай-ақ ақпаратық саясат саласында заңнамалық өзгерістер жүргізуге жәрдемдесу үшін әзірленген болатын.

БАҒДАРЛАМАНЫҢ МҰРАТЫ

БАҚ-тарды демократияландыру және тілшілердің кәсіби дағдыларын нығайту арқылы азаматтардың жан-жақты ақпаратқа қол жеткізуін кеңейту.

2010 – 2011 жж. арналған БАСЫМДЫЛЫҚТАР:

- БАҚ-тарды тұрақты дамыту стратегиясын ілгері жылжыту: БАҚ-тардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға арналған медиа-менеджмент, блогинг және мультимедиялық журналистика бойынша тренингілер;
- медиалық БАҚ-тардың басын қосу: БАҚ-тарды дамыту мәселелер бойынша қоғамдық пікірталастар, қазақстандық БАҚ-тарға мониторинг жүргізу;
- БАҚ-тарды мамандандыру: әлеуметтік-экономикалық және саяси мәселелер бойынша тілшілік зерттеулер жүргізу мектебі;
- заңгерлерді мамандандыру және тілшілерді құқықтық қорғау: БАҚ-тар мен тілшілерге қатысты құқық бұзушылықтарға мониторинг жүргізу, тілшілерге тегін заңгерлік көмек көрсету бойынша бастамаларды қолдау;
- азаматтық қоғамның мемлекеттің телерадиохабар таратуды цифрлік форматқа көшіру жөніндегі саясатын талқылауға қатысуын кеңейту: «Телерадиохабар тарату туралы» заң жобасына түзетулер енгізу жөніндегі заңнамалық бастамаларды ілгері жылжыту.

АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙ

2011 жылдың басында Қазақстан УҚЫҰ-ның БАҚ-тардың еркіндігі мәселелері жөніндегі ұсыныстарын орындаумен ақпараттық саясат саласындағы заңнамалық жүйені реформаландыруға әрекет жасады. Сөйтіп, ақпан айында әкімшілік преюдиция институты енгізілді, ол тілшілерді құқық бұзушылықты алғаш рет жасаған жағдайда жала жабу үшін қылмыстық жауапкершілігінен босатады. Сәуір айында күшіне енген ҚР «ҚР азаматтық заңнаманы жетілдіру мәселелері жөніндегі кейбір заңнамалық актілеріне өзгертулер мен толықтырулар енгізу туралы» заңы заңды тұлғаларды ар-намысын, абыройы мен іскерлік беделін қорғау жөніндегі шағымталаптарда тілшілерден келтірілген моральдік зиянды өндіріп алу құқығынан айырды. Ақырғы түзетудің арқасында "Мегаполис", "Взгляд" газеттеріне қарсы және өзге де көптеген миллиондаған шағымталаптар кері қайтарылған болатын.

2011 жылы ҚР Байланыс және ақпарат министрлігі халықтың отандық телевидениеге қол жеткізуін техникалық тұрғыдан кеңейтетін 37

арналы ұлттық серіктік желінің іске қосылуын атап өтті. ҚР Парламент Сенатымен 2011 жылдың 28 желтоқсанында қабылданған ҚР «Телерадиохабар тарату туралы» заңы еліміздің ақпараттық кеңістігін тарылтып және электронды БАҚ-тарды мемлекеттік реттеуді күшейтудің алғышарттарын тудырады. Мысалы, Қазақстанда цифрлік телерадиохабар таратудың енгізілуі мемлекеттің ақпаратқа қатысты монополиясының нығаюының тағы бір себебіне айналды.

БАҚ-тардың саяси танымалдығы еліміздің ақпараттық нарығының мемлекеттік монополиясымен ғана емес, сонымен қатар БАҚ-тардың өздерінің промемлекеттік және оппозициялық деп бөлінуімен туындалып отыр. ҚР Байланыс және ақпарат министрлігінің деректері бойынша 2500 қазақстандық БАҚ-тардың небәрі 16 пайызы ғана (439) мемлекеттік болып табылады, басым көпшілігі (2 301) – жекеменшік.

Өзінің бір қарағанда азшылығына қарамастан, дәл осы мемлекеттік БАҚ-тар кең аудиторияларға шығудың үлкен мүмкіндіктеріне ие болуда.

«Казахстанская правда» және «Егемен Қазақстан» газеттерінің (әр басылым 200 мың дананы құрайды) апта сайынғы таралымдары ең танымал қоғамдық-саяси газеттердің таралымдарынан едәуір асып түсуде.

«Әділ Сөз» ҚҚ жүргізген мониторингісінің нәтижелері бойынша 2010 жылдың басынан бастап ІІМ авторлық құқықтарды қорғау басқармасы өздеріне Қазақстанның аумағында қатынау көбінеки соттан тыс тәртіппен шектелген 200-ден астам веб-ресурстарды анықтады(1). Танымал интернет-БАҚ-тардың арасында «Голос Республики» газетінің, «K+» телеарнасының сайттары, сондай-ақ «LiveJournal» блог-платформасы жабық күйінде қалуда. «Wordpress.com» сайтына қатынау 2011 жылдың шілде айынан бастап ашылды.

2011 жылғы БАҚ-тардың еркіндігін бұрын-соңды болмаған шектеуге Алматы қ. аудан-

аралық экономикалық сотының шешімімен «Stan.tv» ақпараттық бейне-порталының жұмысын уақытша тоқтатылуы айналды. Қалалық санитарлық-эпидемиологиялық станцияның шағымталабы бойынша сот редакцияның панажайдың температуралық режимін ұстанбауын мойындап, сондай-ақ кеңселік жабдықтың радиоактивті сәуле шашуының асқын фонын атап өтті, бұл тексеруші инстанцияның рұқсат етілген нормаларына кереғар келеді.

Мемлекеттің тұрақтылық кейпін сақтап қалуға тырысуына қарамастан іс жүзінде БАҚ-тарды бақылау одан әрі күшеюде. «Шекара-сыз репортерлер» халықаралық агенттігі әзірлеген Қазақстанның «Баспасөздің еркіндік рейтингісінде-2011» 162-орыннан 154-орынға ілгері жылжуын сарапшылар көз бояушылық деп санайды. Қазақстанның рейтингіде көтерілуін талдаушылар «тізімде содан төмен орналасқан көршілердің өзара жылжуларымен ғана» түсіндіруде» (2).

«ТЕЛЕРАДИОХАБАР ТАРАТУ ТУРАЛЫ» ЗАҢЫ

2011 жылдың ақпан айынан бастап Қазақстанның Телерадиохабар таратушыларының Ұлттық Қауымдастығы (ТҰҚ) және «Әділ Сөз» ҚҚ Сорос-Қазақстан Қорының қолдауымен ҚР «Телерадиохабар тарату туралы» заңына түзету енгізу бойынша адвокаттық шараны жүргізді. Бұл Қазақстан тәуелсіздігінің 20 жылы ішіндегі БАҚ-тардың қызметін реттейтін тұңғыш нормативтік құжат. ҚР Байланыс және ақпарат министрлігінің пікірінше, ол отандық өндірістің жаңа ақпараттық жобаларының пайда болуына ықпал етеді, бұл да мемлекеттік тілді дамыту ісіне қосымша демеу болмақ.

Қоғамдық ұйымдардың ҚР Байланыс және ақпарат министрлігінің жұмыс тобының отырыстарына қатысуының арқасында Қазақстанның аумағында хабар тарататын шетелдік БАҚ-тарды есепке алу рәсімі жеңілдетілген болатын. Оған қоса, ендігі уақытта заң республикалық бюджеттің есебінен эфирлік цифрлік хабар таратудың жиынтығына әрекеттегі жекеменшік аймақтық телерадиокомпаниялардың міндетті түрде енгізілуіне кепілдік береді. Осылайша, қазақстандық ТД 2015 жылы жаппай түрде цифрлік форматқа көшкен кезде мемлекеттік емес аймақтық телеарналар эфирде қалуы тиіс.

Сарапшылардың пікірінше, аймақтық телевидениенің өз аймағының проблемаларын

бейнелеуге қатысуынсыз ақпарат көздерінің плюрализмі едәуір төмендеп, жергілікті әкімдердің азаматтардың алдындағы ашықтығы мен есеп берушілігі дәрежесі азаяды. «Казтелерадио» АҚ-ның ұлттық телерадиохабар таратушы операторымен 2013 жылға әзірленетін жаңа тарифтік жоспарлар іс-жүзінде жекеменшік аймақтық ТД-ның болашағы бар ма жоқ па соны көрсетеді.

© Сорос-Қазақстан Қоры

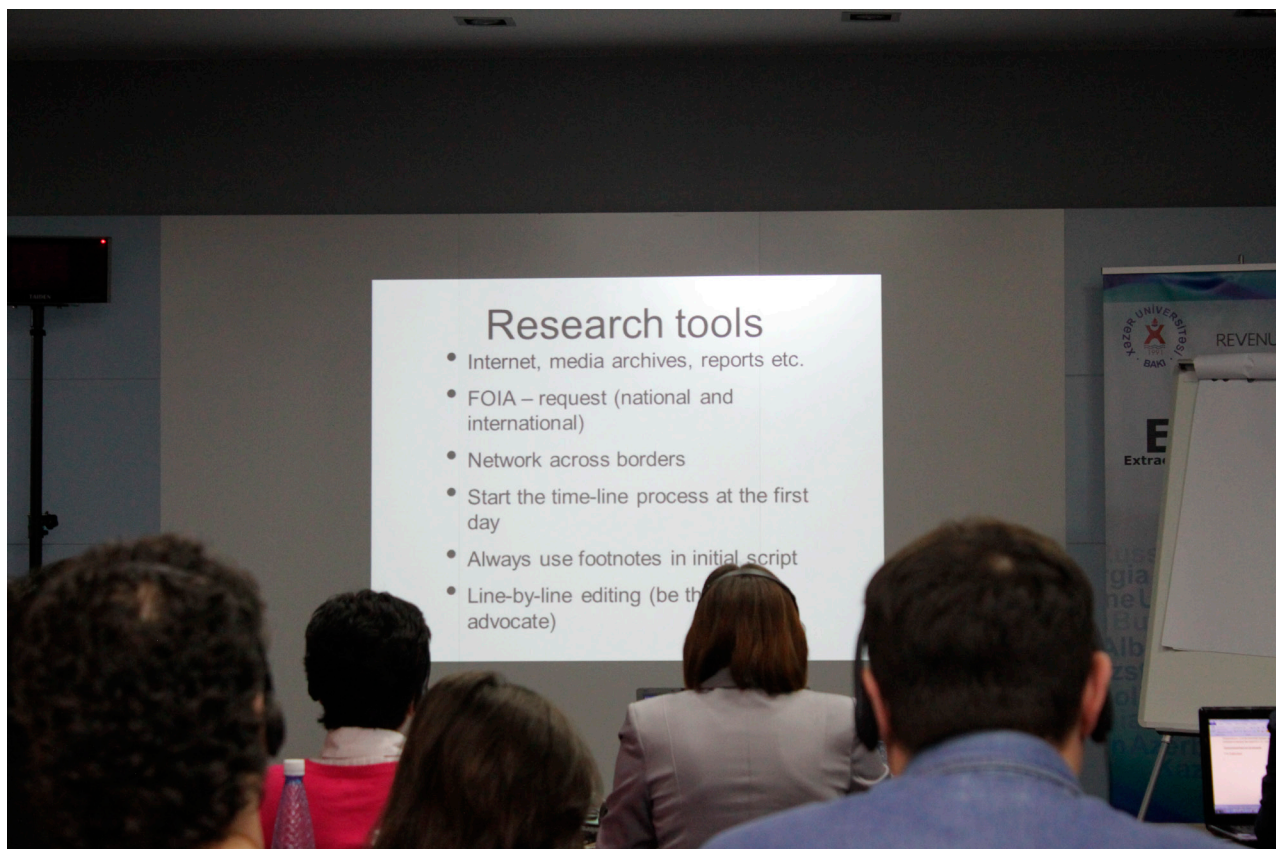
(1) «Қазақстандағы 2011 жылдағы БАҚ-тар мен тілшілердің құқықтарын бұзудың статистикасы»: <http://www.adilsoz.kz/news/ctatistika-narushenij-prav-smi-i-zhurnalistov-v-kazaxstane-v-2011-godu/>

(2) «Әділ Сөз» ҚҚ, «Қазақстан 2011 жылдың қорытындылары бойынша Баспасөз еркіндігінің индексінде 179 позицияның 154 позициясын басуда», 2012 жылдың 25 қаңтары: <http://www.adilsoz.kz/news/kazakhstan->

ТІЛШІЛЕРДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚАРЖЫ САЛАСЫНДАҒЫ АЙМАҚТЫҚ ТЕКСЕРУ ЖҮРГІЗУ МЕКТЕБІ

2011 жылы «Ашық Қоғам» қорының ұйытқы болуымен Әзірбайжан, Украина, Грузия және Қазақстанда «Тілшілердің мемлекеттік қаржы саласындағы аймақтық тексеру жүргізу мектебі» пилоттық жобасы іске қосылды. Қазақстанда бұл жоба Сорос-Қазақстан қорының «БАҚ-ты қолдау» бағдарламасы мен «Мемлекеттік қаржы ашықтығы» бағдарламаларының күшімен жүзеге асырылды. Жоба тілшілік тексеруді жанр ретінде дамытуға, тілшілердің біліктілігін арттыруға, сондай-ақ оларды журналистиканың батыстық стандарттарына үйретуге бағытталған болатын. Кросс-аймақтық тексерулерді жүргізу бойынша тренингілік бағдарлама өзіне жоғарыда аталған елдердің 20 тілшісі қатысқан Лондондағы Тілшілік тексерулер орталығымен бірлескен түрде әзірленіп жүзеге асырылды.

Осы жобаның нәтижесінде әлеуметтік-экономикалық мәселелер бойынша тексерулер жүргізіліп және мақалалар жарияланған болатын. Мысалы, тілші Ардақ Букеева грузиялық әріптестерінің жәрдемдесуімен өзінің «ҚазМұнайГаз ақшаны Боржомиде қалай «көмді» атты материалында ірі қазақстандық компанияның грузиялық «Боржоми-Ликани» шипажайын салу жөніндегі инвестициялық жобадағы сыбайлас жемқорлық сұлбаны ашып көрсетті. Жобаның өзге қатысушылары Ақтөбе қаласынан Мәрия Омарова, Алматы қаласынан Татьяна Панченко және Атырау қаласынан Лев Гузиков өз материалдарында міндетті түрде берілуі тиіс дәрілік құралдардың жетіспеушілігі, сондай-ақ мемлекеттік пенитенциарлық жүйеге арналған бюджеттік қаражаттың мақсаттан тыс түрде жұмсалуды мәселелерін көтерді.

Тілшілік тексерулердің аймақтық мектебі, Баку қ., 2011 ж.
© Сорос-Қазақстан Қоры

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАҢА МЕДИАЛАРДЫҢ ДАМУЫ

Әрбір үшінші қазақстандықтың интернетке қатынауға мүмкіндігі бар. Мысалы, 2011 жылы Казнетті пайдаланушылардың саны 5,5 миллионнан асты (3), ал 2012 жылдың қаңтар айынан бастап бұл көрсеткіш 9,4 миллионға дейін өсті. Мемлекеттің виртуальді ақпарат кеңістігін заңнамалық түрде реттеу әрекеттеріне қарамастан, Интернет не дегенмен пікірлерін білдіру мен идеяларын ілгері жылжытудың салыстырмалы түрде ашық және еркін платформасы болып саналады. Қазақстанның Интернет-аудиториясының жылдам өсу қарқыны аясында мемлекеттік тілдегі ақпараттың тапшылығы мәселесі айқын болып отыр. ҚР-да ресми түрде тіркелген 2 500 БАҚ-тың 70%-дан артығы қазақ тілінде берілгенімен, Казнеттің 60 000 веб-сайтының небәрі 9%-ында ғана қазақ тіліндегі версиялары бар.

Сорос-Қазақстан қоры тілшілердің заңгерлік сауаттылығын арттыру жөніндегі жобалар топтамасына ұйытқы болды. «Онлайн-медиа-2011 құра» старт-ап жобаларының байқауы шеңберінде келесі үш жоба қолдауға ие болды: «Араша» ҚҚ-ның www.arasha.abai.kz тұңғыш қазақ тілді ақпараттық-аналитикалық құқықтық порталын іске қосу жөніндегі жоба, «Намыс» ҚҚ-ның (Алматы қ.) <http://www.student-disable.kz/> мүгедектерге арналған онлайн-журналды әзірлеу жобасы және <http://www.mportal.info/> Оқушылардың өз-өзін басқару орталығының жастар порталы (Теміртау қ.).

«Грантты алғанға дейін бізде тек идея ғана болды, алайда интернет-ресурсты әзірлеу мен іске қосу үшін қажетті біліміміз бен дағдыларымыз болмады. Жоба кезінде біз веб-сайттың дизайнын ұжымдық түрде әзірлеп, сондай-ақ біздің мақсаттық аудиторияның қызығушылықтарын зерттей бастадық. Ендігі уақытта осы жоба шеңберінде құрылған «Араша» ҚҚ онлайн-БАҚ-тарға қолдау көрсету мен ілгері жылжытуды бұдан былай да жүзеге асыра беретін болады».

**Айжан Көшкенова,
«Араша» ҚҚ Президенті**

«Онлайн-медиа-2011 құра» байқауының жеңімпаздары әлеуметтік желілерде онлайн-жобаларды іске қосу мен ілгері жылжыту жөніндегі арнайы Transitions Online тренингілерінде оқытылды.

Сорос-Қазақстан қорының көмегімен «Мінбер» тілшілерге қолдау көрсету орталығы (4) ақпараттық даулардың алдын алу және шешу мақсатында тегін заңгерлік кеңес беру үшін өзінің сайтында «Заңгер кеңесі» онлайн-қызметін құрды. Қызметтің жұмысының алғашқы айында шамамен жүзден астам өтініш тіркелді.

«Заңгерлік онлайн-кеңес берулерді қазақ тілінде жүргізу – бұл біздің пилоттық жоба. Өзінің кәсіби құқықтарын білген жағдайда тілшілер өздерін жағымсыз ақпараттық даулардан алдын ала сақтандырып отыра алады».

**Есенгүл Кап,
«Мінбер» тілшілерге қолдау көрсету
орталығының президенті**

2011 жылы «Медиа-стандарттар институты» ҚҚ мен «Мінбер» тілшілерге қолдау көрсету орталығы бірлескен түрде тілшілер мен ҰЕҰ-ларды жаңа медиа технологияларына үйрету бойынша алты жылжымалы тренинг өткізген болатын, оларға республиканың бес облысынан 100-ден астам адам қатысты.

«БАҚ-тарды қолдау» бағдарламасы 2012 жылы БАҚ-тар мен ҰЕҰ-лардың қызметіне жаңа медиаларды енгізу жұмысын одан әрі жалғастыруды көздеп отыр.

(3) «Казконтент» АҚ, «Казнеттің статистикасы»: http://kzcontent.kz/rus/kaznet_3/13/
(4) www.minber.kz

АШЫҚ ДИАЛОГТЫҚ АЛАҢШАЛАР

«БАҚ-тарды қолдау» бағдарламасы Қазақстанның медиа-индустриясын дамыту саласындағы беталыстар, кедергілер мен шешімдер жөніндегі мәселелер бойынша ашық пікірталастық алаңшалардың форматын ашық түрде қолдайды. 2011 жылы «Медиа Құрылтай», «Аймақтық БАҚ-тардың форумы», «Аймақтағы Интернетті дамыту жөніндегі Орталық-Азиялық форум», «Студенттік БАҚ-тардың форумы» және басқа сондай диалогтық алаңшалар өткізілген болатын.

Осы үш пікірталастық алаңшалардың аудиториясы шамамен 500 қатысушыны құрады, олардың арасында жетекші БАҚ-тардың бас редакторлары мен тілшілері, Байланыс және ақпарат министрлігінің өкілдері, депутаттар, медиа-зерттеушілер мен халықаралық сарапшылар болды.

«Ашық мінбер» форматы бойынша жұмыс істеумен бұл шаралар Қазақстанның мемлекеттік құрылымдары мен медиа-қауымдастығының өзара пікір алмасуына ғана емес, сондай-ақ ресми мәлімдеме жасауға себеп болуда. «Құрылтай медиасы-2011» шеңберінде ҚР Байланыс және ақпарат министрлігі цифрлік телерадиохабар таратудың жинағына аймақтық телеарналардың барлығы тегін кіретінін тұңғыш рет мәлімдеді.

© Сорос-Қазақстан Қоры

© Серікжан Ковланбаев

ТАРАУДЫҢ ТҮЙІНІ

Бағдарламаның 2011 жылғы бастамалары Қазақстанның БАҚ-тары мен медиялық ҰЕҰ-лардың арасында жаңа технологиялардың тарауы мен дамуына себеп болды. «БАҚ-тарды қолдау» бағдарламасының тілшілердің кәсіби әлеуетін арттыру бойынша пилоттық білім беру бастамалары 2012 жылы да жалғасатын болады. БАҚ-тарда аз берілетін қоғамдық маңызы бар тақырыптар бойынша тілшілік тексерулер жіті назарда қалатын болады.

Сорос-Қазақстан қорының «БАҚ-ты қолдау» бағдарламасы Қазақстанның медиа-қауымдастығына арнап онлайн-жобаларды жүзеге асыру бойынша жаңа мүмкіндіктерді құруды көздеп отыр. Оған қоса, бағдарлама өзінің маңызды шартына азаматтардың ашық диалог пен қоғамды дамытуға қатысуын қамтамасыз ету жататын ақпараттық саясат саласындағы заңнамалық бастамаларды талқылау жөніндегі қоғамдық пікірталастарға одан әрі қолдау көрсете береді.

«БАҚ-ТЫ ҚОЛДАУ» БАҒДАРЛАМАЛЫҚ БАҒЫТЫНЫҢ ШЕҢБЕРІНДЕ БӨЛІНГЕН ГРАНТТАР САНЫ

© Сорос-Қазақстан Қоры

4

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ: БЕЛСЕНДІ ЖӘНЕ БЕЙҚАМ ЕМЕС

«Жастар бастамасы» бағдарламасы

«Жастар бастамасы» бағдарламасы өзінің қызметін 2010 жылы «БАҚ-ты қолдау» бағдарламасының пилоттық бағыты ретінде бастады. Жарты жылдан кейін бағдарлама көптеген жастар бастамаларының сәтті түрде жүзеге асырылуы мен жастардың соған үлкен қызығушылық танытуының нәтижесінде дербес бағдарламаға айналды. Аталмыш бағдарлама жұртшылықты әлеуметтік проблемаларды талқылау мен шешуге белсенді түрде тарту мақсатында жаңа идеялардың негізгі жеткізушісі әрі серіктесі ретінде жастарға бағытталған.

БАҒДАРЛАМАНЫҢ МҰРАТЫ

Қазақстан жастарының төзімді және азаматтық тұрғыдан белсенді қоғамға ілгерілеуіне септесу.

2010 – 2011 жж. арналған БАСЫМДЫЛЫҚТАР:

- қоғамдық проблемаларды шешуге және қоғамдық және жастар саясатын қалыптастыруға бағытталған жастар бастамаларын дамыту;
- жастардың сарапшылық әлеуетін, кәсіби шеберлігін арттыру және идеялармен, пікірлер мен тәжірибемен алмасуына арнап жағдай жасау;
- жастардың қоғамдық маңызы бар мәселелерде, бастамаларда, жобаларда жаңа технологияларды кеңінен қолдануына көмек жасау;
- шығармашыл жастардың әлеуеті мен оның қоғамдық маңызы бар мәселелерді шешу мен Қазақстандағы ашық қоғам принциптерін ілгері жылжытуға деген креативті көзқарасын тарту.

АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙ

Қазақстан жастарының саны 2011 жылға қарсы 4 510 435 адамды құрады (1), бұл шамамен алғанда Қазақстанның бүкіл халқының 30 пайызын құрауда. Жастардың тең жартысынан артығы қалаларда тұрады. 2011 жылы жастар саясаты бойынша мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыруға арнап бөлінген қаржы 1 153,86 миллион теңгені құрады. Бұл жағдайда Алматы мен Астанадағы коммерциялық емес ұйымдардың саны 1 043 құрайды. Жүзеге асырылып жатқан саясатқа қазіргі сәтте әлі баға берілмеген.

Жастардың өздері Қазақстан Республикасы азаматтық қоғамының қызметіне сенімсіздікпен қарауда. «Ересек» азаматтық қоғамның жағымды өзгерістерге қол жеткізуі қиынға түсіп отырғанын көрген жастар өз мүмкіндіктеріне деген қанағаттанбаушылықты және сенімсіздікті сезінеді. Бұл жағдайда мемлекет және көптеген халықаралық донорлар жастарды халықтың осал тобы ретінде ғана көрумен, алайда жастардың тең серіктес әрі қоғамдағы жағымды өзгерістердің маңызды ресурсы бола алатынын түсінбей, оларға әлі де қамқоршылық көзқарас танытуын жалғастыруда.

Жоғарыда баяндалған жағдайдан Қазақстан Республикасындағы жастармен

жұмыс істеудің төмендегідей олқылықтары туындауда:

- Жастарды олардың қажетсінулерін, проблемаларын және беталыстарын ескерусіз саяси партиялардың, мемлекет органдарының, сондай-ақ түрлі іріткі салушы ұйымдардың пайдалануы.
- Қазақстанның жастар қауымдастығының басы бірікпеушілігі, мұнысы түрлі жастар өкілдерінің өзара әріптестік орнатуының қиынға соғуынан, жастардың ҰЕҰ-лардың арасында бірлескен әрекеттер мен ынтымақтастығының жоқтығынан, бір-біріне жаулығынан, орынсыз бәсекелестігінен және ресурстарға ие болуға деген бақталастығынан байқалады.
- Әлеуметтік біліктіліктің болмауы, яғни білім беру сапасының төмен болуына орай өз-өзіне деген сынды көзқарас және әлеуметтік жауапкершілік төмен.
- Жастарға азаматтық білім беру мен әлеуметтік жобалаудағы үзілістің салдарынан жастардың төмен жұмыс істеу стандарттары. Жағдай Қазақстанның аймақтарында ерекше шиеленіскен болып келеді.
- Жастар белсенділігі модельдерін жастардың өздерінің, сондай-ақ донорлық ұйымдардың бұрмаланған түрде түсінуі, аталмыш ұйымдар қайырымдылыққа, ойын-сауыққа бағытталған, және жүйелік өзгерістерге әкелмейтін жобаларды жүзеге асыруды одан әрі жалғастыруда.

(1) Жастар саясаты департаментінің деректері

Дегенмен де, еліміздің тағдыры үшін жауапкершілікті сезінетін, ерекше ойлайтын жастардың көп екендігін көрсететін жобалар мен шаралардың мысалдары бар.

БАРШАҒА ҚОЛ ЖЕТІМДІ КИНО

2011 жылдың көктемінде «Аржан» қоғамдық қорының, «Жолашар» еріктілер тобы мен ҚМЭБИ студенттерінің ұйытқы болуымен «Баршаға қол жетімді кино» жобасы өз жұмысын бастады, ол мүмкіндігі шектеулі 2 000 адамға (МША) Алматы қ. 14 кинотеатрынан тегін кино көріп қайтуға мүмкіндік берді. Дема-

лыс орындарының мүгедек адамдар үшін қол жетімді болу проблемаларына жұртшылықтың назарын аударуға арналған бұл шара әлеуметтік жауапкершілікті қоғамның есіне салудың кезекті әрекетіне айналды.

Қоғамдық орындардың қол жетімділігі тақырыбындағы зерттеудің нәтижелері көрсеткендей, Алматы қ. кинотеатрларында мүгедектігі бар адамдардың басым көпшілігі үшін жағдай жасалмаған. Еріктілер анықтағандай, теориялық тұрғыдан алғанда 18 кинотеатрдың небәрі 5-уіне ғана арба пайдаланушы мүгедектер бара алады, алайда осы аз тізімге енген кинотеатрлардың барлығында бірдей арнайы жабдықталған орындар кездесе бермейді.

«Атауы жақсы екен, тең мүмкіндіктер ұсыну... Егер мұндай акциялар, апталықтар көбірек өткізіліп отырса жақсы болар еді, себебі көптеген адамдардың ... түкіргені бар. Мүмкіндігі шектеулі бұл адамдардың өздері өте әртүрлі, олар қоғамның соларға ашық екенін білуі тиіс».

Олег Борецкий, кино сыншысы

Баршаға қол жетімді кино
© Сорос-Қазақстан Қоры

Осы акцияның куәгерлеріне айналған көптеген тұрғындарды қоғамның МША-ларға қатысты қол жетімділігі мен ашықтығы проблемасы елең еткізді:

«Оқи салысымен мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін қуанып қалдым! Біз олар үшін мүлде аз нәрсе жасаймыз, оларға мүлде аз көңіл бөлеміз, тіпті мүлде назар аудармаймыз, себебі біз өзіміздің деніміз сау болғандықтан айналамыздағы адамдардың барлығының дені сау және бақытты деп ойлаймыз! Аз нәрседен бастау керек, алайда осының осы жанға жағымды және менің ойымша олар сіздерге риза болады!» (Rus, 11 наурыз, 2011)

«Жарайсыңдар, жақсы идея. Қоғамымызды мүмкіндігі шектеулі адамдарды түсініп және оларды барлық қоғамдық орындардан көріп отыруға үйрету қажет, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі адамдарға арнап барлық жағдай тудыру керек. Біз барлығымыз адамбыз және барлығымыз теңбіз» (Алина, 12 наурыз, 2011)

«Аржан» ҚҚ-ның шығармашылық есебінен

Елімізде әртүрлі санаттағы 400 мыңнан астам мүгедек тұрады, Алматы қаласында – 36 мың. Дегенмен де, қолданыстағы қала инфрақұрылымында МША-лардың қоғамдық өмірге белсенді ықпалдасуына жағдай жасау ескерілмеген.

Жобаға 65 ерікті, әртүрлі қызмет саласындағы мамандар мен студенттер қатысты, кейінгілері басым. Жобаны жүзеге асыру кезінде МША-лардың өз туыстарымен және ілесуші адамдарымен бірге жаңадан түсірілген киноларды көруге мүмкіндігі болды. Кинотеатрға бірінші рет келген, сондай-ақ көптеген жылдар бойы киноға келмеген қатысушылар болды. Шара осындай адамдар мен олардың отбасы мүшелері үшін мерекелік оқиғаға айналды.

Қазіргі уақытта бұл жоба азаматтарды Алматы және Қазақстанның өзге бірқатар қалаларындағы сол не өзге қалалық объектінің, ғимараттың, саябақтың қол жетімділігіне баға беру процесіне тартып отыратын, қоғамдық орындардың МША-лар үшін қол жетімді болуының интерактивті картасын әзірлеу бойынша анағұрлым ауқымды шараға айналған. Жобаның авторлары бұл көбірек объективті ақпарат жинақтап, тиісті құзырлы органдардың назарын аудартып, азаматтардың арасында қоғамның мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін ашықтығы және соларды көріп және түсінуге әзір болуы туралы мәселені көтеруге мүмкіндік береді деп үміттенеді.

№ 2 мамандандырылған интернат, тірек-қимыл аппараты бұзылған балалар.

Соншама көп алғыс сөздер айтылды, балалар сондай үлкен жағымды әсер алып және зор ілтипатқа ие болды. Үйлестіруші тәрбиешіге кино көрудің қалай өткені жайлы сұрастыру үшін қоңырау шалған кезде балалар телефонның тұтқасына «РАХМЕТ! КЕРЕМЕТ!» деп айғалап жіберді.

Отбасы: БЦС-ға шалдыққан үш бала.

Анасы кешкісін үйінен қоңырау шалды. Ол өте риза болды. Тым ауыр, міндетті түрде тағы бір еріп жүретін адам керек, оның жалғыз шамасы келмейді. Ал кинотеатрда тағы еріктілер көмектесті, сөйтіп оның ол жерде өзін еркін сезініп және демалуға мүмкіндігі болды.

Өзі мүгедек әйел, және оның анасы.

Анасы арбамен қозғала алады, алайда ол үшін біреудің көмегі қажет. Олар инва – такси қызметін пайдаланды, ал келесі күні қар жауғаннан кейін кинотеатрға өздері жаяу баруды шешті. Қызы анасын арбамен апарды, себебі ол онымен көлікке ене алмайды, ал такси олар үшін тым қымбатқа түседі. Екеуі бұл жоба олар үшін бір ғажап жағдай болды дейді!

Бойжеткен қоңырау шалып былай деп сұрады: «Бұл әзіл ме, ойнап айту ма? Әлде шынымен де машинаға тапсырыс беріп кинотеатрдан тегін кино көруге бола ма?» Не деуге болады? Адамдар өздері жайлы біреудің қам жейтініне сенбейді, және оған үйренбеген. Олар үшін бұл бір «ойнап айту» сияқты, ал оған қатысқандар оны «ғажайып, мереке, ертегі» деп атады.

Шығармашылық есеп беруден

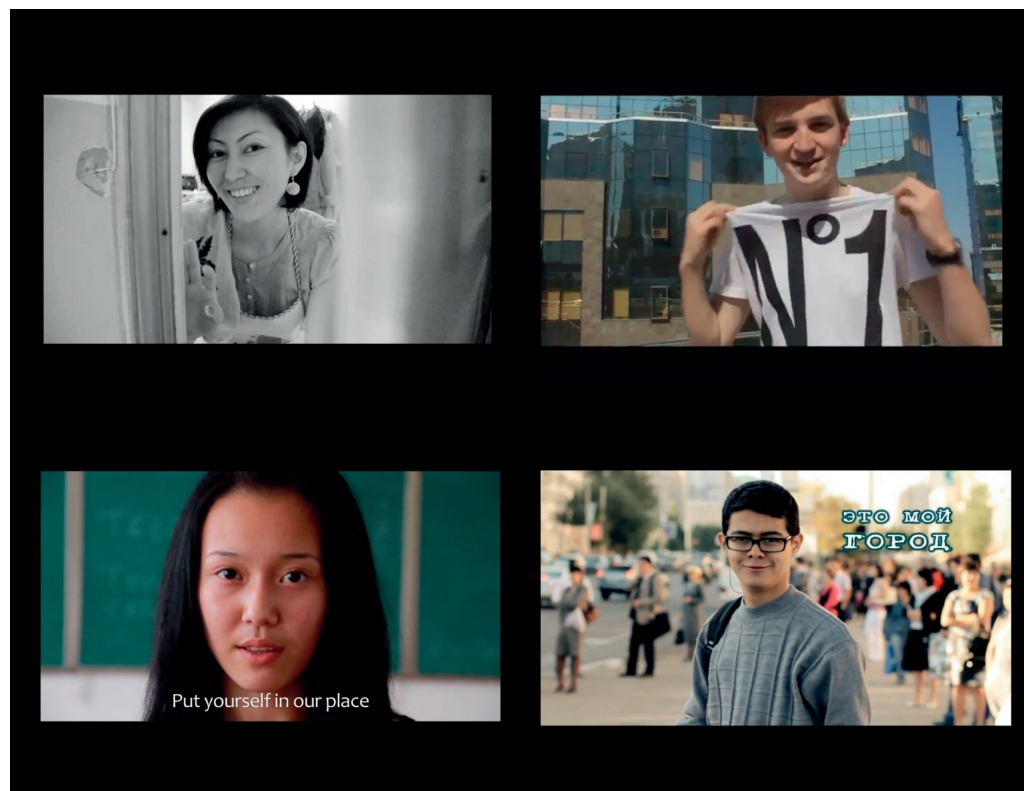
БЕЙЖАЙ ҚАРАМАЙТЫНДАРҒА АРНАЛАН КОНФЕРЕНЦИЯ [ЕМЕС]

Түрлі диалогтық алаңшалар құруға ұйытқы болумен жастарға арнап жаңа мүмкіндіктерді тудыру «Жастар бастамасы» бағдарламасының маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Жастар үшін қызықты, тиімді және үнемді болып табылатын стандарттан тыс форматтағы шараларды іздестірумен бағдарлама «Camp» (кэмп) форматындағы жастар шараларын өткізе бастады.

«Camp» – бұл былайша айтқанда конференция түріндегі жаңа форматтағы шаралар (BarCamp Central Asia, ArtCamp 2011, ZhasCamp), оларды соның қатысушылары ұйымдастырып және реттеп отырады, олар соған қатысуды қалайтындардың барлығы үшін ашық және қандай да бір ортақ тақырыппен біріктірілген.

Тұңғыш ZhasCamp 2010 жылы өткен болатын, ол еліміздің әртүрлі аймақтарындағы жастарды Қазақстанның жастар саясаты мәселесінің айналасында біріктірді. Пікірталас жастардың, Жастар саясаты департаменті өкілдерінің, Парламент депутаттарының және Еуропа Кеңесінің, Дүниежүзілік банктің халықаралық сарапшыларының, сондай-ақ Қырғызстан сарапшыларының қатысуымен өтті. ZhasCamp жастардың заңнама жайлы хабардар болу деңгейіне баға беріп, билік өкілдерімен қатынасуға жағдай тудырып, сарапшылардың бағасына ие болып және іргелес елдердегі

жастар саясатының қалыптасу мен даму тәжірибесімен танысып шығуға мүмкіндік берді. Шара аяқталғаннан кейін Еуропа, ТМД және Азияның жастар саясатына кешенді талдау жүргізілген болатын. Талдаудың нәтижелерімен жас активистердің қатысуымен Жастар саясаты департаментінің, Парламент және БАҚ өкілдері таныстырылды. Таныстырылымның және талқылаудың қорытындылары бойынша «Жастар саясаты туралы» заңына өзгертулер мен толықтырулар енгізу жөніндегі жұмыстық топ құрылды.

«Көзіңді аш» байқауының жеңімпаздары © Сорос-Қазақстан Қоры

2011 жылғы ZhasCamp жастардың белсенділігі, жастар ұйымдары мәселелеріне, солардың проблемалары мен жетістіктеріне, сондай-ақ 350 жастар мен сарапшылардың қатысуымен «Жастар саясаты туралы» заң жобасымен жұмыс жүргізудің алдыңғы жылдағы қорытындыларын талқылауға арналған болатын.

«Жастар саясаты туралы» заңының шараның басты тақырыбы ретінде таңдалып алынуы кездейсоқ жағдай емес. 2011 жылы заңды жетілдіру бойынша негізгі жұмыс жүргізілгендіктен, ZhasCamp-ты өткізу сәтінде заң жобасы ҚР Парламентінің қарауына келіп түсті. Шара барысында заң жобасына енгізілмеген мәселелер қаралды. Осы мәселеге арналған панельдік пікірталасқа мемлекет органдары мен Парламент өкілдері: Тәрбие жұмысы мен жастар саясаты департаменті Талдау, мониторинг жасау және әлеуметтік бағдарламалар басқармасының бастығы Ерлан Қарабалаев, және ҚР Парламентінің депутаты Мұрат Әбенев қатысты. Өзге елдерден келген спикерлер (Польша Шығыс бастамалары институты басқармасының төрағасы Агнешка Сломиян, Қырғызстан Жаңа медиаларды дамыту институтының директоры Сергей Макаров) өз елдерінің жастар саясатын жүзеге асырудағы тәжірибесімен бөлісті.

2 жұмыс күні ішінде 53 таныстырылым, 4 тақырыптық пікірталас, 8 шағын топ, 11 тренинг, сондай-ақ 1 панельдік пікірталас өткізілді. ZhasCamp қорытындылары бойынша бірқатар ұйымдар аталмыш шараның өздерінің жұмысы мен соның тиімділігін арттыру үшін пайдасы бар екендігін атап өтті, сондай-ақ Жастар саясаты туралы заңының мәселелері бойынша желіге қосылды.

2011 жылы шығармашыл жастармен жұмысты дамыту мақсатында Youth ArtCamp'2011 өткізілген болатын. Youth ArtCamp-тың идеясы қоғамның назарын әлеуметтік проблемаларға аудару, оларды

шешудің жаңа жолдарын табу үшін қазіргі заман өнерінің әртүрлі жанрларында өз әлеуетін қоғамның игілігіне арнап пайдаланып жүрген шығармашыл жастарды көтермелеуге негізделген.

Youth ArtCamp шеңберінде 250 астам қатысушыға арналған «Сөз», «Дыбыс», «Қимыл» және «Көру» деген төрт секцияға топтастырылған қазіргі заман өнері бойынша семинарлар мен дәріс оқулар, перформанстар, шығармашыл жастар өкілдері мен өнер қайраткерлерінің тәжірибелік сабақтары өткізілген болатын.

Барлығы шараға 300 адам қатысты. Қазақстандық спикерлермен қатар Youth ArtCamp'2011 шарасына Қырғызстан, Ресей және АҚШ-тың суретшілері, театр топтары, кура-торлары қатысты.

Төменде олардың кейбіреулері ғана аталған: Павел Банников: «Автордың әдеби кеңістікте өз-өзін таныстыруы, Юрий Серебрянский: «Ақындардың барлығын дуэльде атып тастаған», Иван Бекетов: «Уақыт және мәтін», Сәуле Сүлейменова: «Өнер дегеніміз не? Қазір ұғымының анықтамасы», Александр Угай: «Жас өнер жайлы», Николя Журну: «БАҚ-тағы мазақ сурет (карикатура)», Төлеген Байтүкенов: «Қазақстандық ЧАВО және қалай киносы», Inside Out суретшілер тобы (Қырғызстан): «Заманауи өнер әлеуметтік мәселелерді шешуде, бұл мүмкін бе?», Кенди Чонг (АҚШ): Public Art, Ольга Житлина (Ресей): «ТЖЖА(БОМЖ)-құрылым: заманауи қаланың жобасы», Ирэна Аравина: «Заманауи қоғам музыкалық білім тапшылығының өнімі ретінде. Фактілер, талдау, перспективалары мен баламасы», Ольга Веселова: «Өмір дыбыстық толқын ретінде», «Д орны» театр-клубы (Қырғызстан): «Қаналғандар театры: әлеуметтік проблемаларды театрлық техникалардың көмегімен шешу», Театр Недослов (Ресей): режиссер Анна Башенкова, сурдо-аудармашы Варвара Ромашкина, актерлер: Евгений Еровенков және Наталья Хохлова.

Youth ArtCamp' 2011 © Сорос-Қазақстан Қоры

Шараның әр күні шығармашылық кешпен аяқталып отырды. Бірінші күні – Бішкектен келген V-day командасының «Вагинаның монологтары» спектаклінің қайырымдылық көрсетілімімен аяқталды, оның негізгі мақсаты әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық проблемасына назар аударту және сонымен күресу. Екінші күні – музыкалық

топтардың заманауи қазақстандық ақындармен бірлескен түрде тегін концерт беруі болып өтті.

Шара БАҚ пен Интернетте қолдау көрді. ArtCamp'2011 шарасы басы қосылмай жүрген жастар аудиториясын біріктіріп жастықтың салтанаты, өнердің, шабыттың және қоғамға қызмет ету атмосферасына тәнті етуге арналған.

ЖАС ЗЕРТТЕУШІЛЕР

«Жастар бастамасы» бағдарламасы қызметінің басты бағыттарының бірі Қазақстан жастарының экспорттық әлеуетін дамыту. «Жас зерттеушілер» жобасы – бұл жас социологтар мен зерттеушілерге соларды қызықтыратын тақырыптарды анағұрлым терең зерттеп қана қоймай, сонымен қатар өз еңбегінің нәтижелерін көпшілікке таныту мүмкіндігін сыйлау. 2010 жылдан бастап осы жоба шеңберінде 17 зерттеу жобасына қолдау көрсетілген болатын. Аталмыш жобалардың нәтижелері аймақтық БАҚ-тарда, Интернетте жарияланған. Зерттеулердің басым көпшілігі Сорос-Қазақстан қорының сайтында берілген.

Жобаға қатысушылар зерттеп шыққан мәселелердің ауқымы ҰЕҰ-лардың қызметі бойынша есеп беру мен мемлекет органдарының тиімділігінен бастап тегін медициналық қызметке ие болу, әділ сотқа қол жеткізу, МША және өзге де проблемаларды қамтиды.

Өз зерттеу жобаларына кіріспес бұрын қатысушылар зерттеулердің әдіснамасы мен оларды жүргізу негіздері, жобаларды БАҚ пен Интернетте ілгері жылжыту бойынша тренингіден өтті. Оған қоса, әрбір жас зерттеушінің кәсіби социологтан кеңес алуға мүмкіндігі болды.

Жобаға қатысудың міндетті шарты зерттеулердің нәтижелерімен жұртшылықтың, БАҚ, мүдделі органдардың қатысуымен таныстыру рәсімін өткізу болатын. Кейбір зерттеушілер іргелес елдердің сарапшыларын тартып және онлайн-конференциялар тәрізді жаңа технологияларды қолдана алды, бұл аудиторияны кеңейтіп және өзге елдерден қатысушыларды тартуға мүмкіндік берді. Жобаға қатысушылардың айтуынша, олар өз идеяларын жүзеге асырудың практикалық дағдыларын алып қана қоймай, сонымен қатар қоғамдық қызмет саласында едәуір ілгері жылжыды.

«Сіздерге біздің жобамызға қолдау көрсеткііз үшін рахмет. Менің «біздің» деп жазуымның себебі - жобада қарастырылып отырған тақырып менің әріптестеріммен бірге бір топта бірнеше жыл бойы зерттеліп келген. Мен жобаға қатысты жұмысымды үлкен сүйіспеншілікпен және ынтамен бастап отырмын және нәтижесін асыға күтемін».

Мұрат Нарқұлов, 27 жаста, Шымкент қ.

«Жоба бойынша жұмыс жүргізу кезінде көптеген қиындықтар болып отырды: аутизм жайлы ақпараттың болмауы, Қазақстандағы аутист балаларға қатысты саясат, сондай балалардың ата-анасының билік пен тұтастай қоғамның тарапынан қолдау көрмеуінің салдарынан соны ауыр қабылдауы және үмітсіздігі ... Алайда бастысы, мен осы проблемаға кең жұртшылық пен биліктің назарын аударуға тырыстым».

Кристина Габдуллина, 24 жаста, Орал қ.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ ҰЕҰ-ЛАРЫ: КІМ, НЕ ҮШІН ЖӘНЕ ҚАЛАЙ?

«Жастар бастамасы» бағдарламасы түрлі тараптардың арасындағы делдалдың рөлін атқарумен ҰЕҰ, БАҚ, мемлекет органдары мен бизнес өкілдері қатысатын диалогтық алаңшаларға ұйытқы болып және оларға қолдау көрсетіп отырады. Мысалы, 2011 жылы «Қазақстан Республикасындағы жастардың ҰЕҰ-лары: кім, не үшін және қалай?» тақырыбына арналған дөңгелек үстел өткізілді.

Қазақстанда жастардың үш мыңнан астам үкіметтік емес ұйымы (ҰЕҰ) бар. Көп жағдайларда ЖҰЕҰ-лар өзінің рөлі мен қызметі-

нің стратегиясын белгілеуде, өз жұмысының, белсенділігінің ақырғы нәтижелерінің ашықтығын қамтамасыз етуде қиналып жатады. Бұл бас қосу жастардың ҰЕҰ-ларының жұмысындағы тосқауылдар мен қиындықтар, сәтті және тұрақты қызметтің факторлары, өзінің қызметіне қаражатты тартып, еріктілер мен жұртшылықтың назарын аударудың тиімді әдістері, ЖҰЕҰ-лардың қызметі бойынша есеп берушілік және ЖҰЕҰ-ларды мемлекеттік қолдаудың тиімділігі сияқты мәселелер бойынша тәжірибемен және пікір алмасуға деген әрекетке айналды.

© Сорос Қазақстан Қоры

Шараның негізін «Жас зерттеушілер» жобасына қатысушылардың таныстырылымдары, дәлірек айтқанда, олардың ЖҮЕҰ-лардың қызметі бойынша есеп берушілік және ЖҮЕҰ-ларды мемлекеттік қолдау мәселелері жөніндегі зерттеу жобалары құрады. Аталмыш шараның қорытындыларының біріне мемлекет жастардың әлеуметтік жобаларын қаржыландыру саясатын қалыптастыру кезінде жастардың пікірін ескеріп отыруы тиіс деген қорытынды айналды. ЖҮЕҰ-лар өз кезегінде әлеуметтік маңызы бар жобаларды стратегиялық жоспарлау, фандрайзинг жүргізу, әкімгерлеу және ілгері жылжыту дағдыларын қалыптастыру арқылы қаражаттарды тиімді пайдалану үшін жауапкершілікте болып отыруы тиіс.

Дөңгелек үстел веб-арна бойынша көрсетіліп отырды, бұл соны көруді қалайтындардың барлығының қашықтан қатынау режимінде пікірталастың барысын қадағалап отыруға мүмкіндік берді. Шараға онлайн-аудиторияны (40-тан астам адам) санамағанда, шамамен алғанда 60 адам қатысты. Дөңгелек үстел бойынша бейнематериалдардың барлығы Сорос-Қазақстан қорының youtube-арнасында жайғастырылған (2).

(2) www.youtube.com/websfk

ЖЕКЕ ШАҒЫН-ГРАНТТАР

Жастар арасындағы ең танымал байқаулардың біріне шағын-гранттар байқауы айналды. Шағын-гранттар аз мөлшердегі қаражатты жұмсаумен жастардың шағын жоба шеңберінегі кәсіби және әлеуметтік дағдыларын дамытумен нақты және нәтижелі жұмыс жүргізіп шығуға мүмкіндік береді. 2011 жылы Қорға Қазақстанның түкпір-түкпірінен 90 өтініш келіп түсті, оның 20-ы бағдарлама сарапшыларының тарапынан соларды жүзеге асыруға деген қолдауына ие болды.

Бюджеті аз бастамаларды қолдау жобасы қазіргі жастардың әлеуметтік маңызы бар мәселелерді шешуге белсенді түрде ат салысуға дайын екендігін көрсетті. Мысалы, Алматы қ. Нұржамал Пренованың «Арбамен спорттық би билеу арқылы тәуелсіздік пен өзін-өзі таныту жолында» жобасы мүмкіндігі шектеулі жастарға арнап арбамен спорттық би билеу сабақтарын ұйымдастыруға бағытталған болатын. Нәтижесінде жас бишілер тобы қоғамдық маңызы бар түрлі шараларға, сонымен бірге Алматы қаласының жаңа алаңындағы үлкен концертте өнер көрсетті.

Шығыс-Қазақстан облысының Риддер қаласынан шыққан жастар екі тақырыптық бағыт бойынша қолдауға ие болды: еріктілер қозғалысын дамыту және жастардың құқықтық сауаттылығын арттыру. Алиса Головкинаның «Мен, сен, біз болып – жанымыздағылар үшін» жобасы 20 жас еріктілердің басын қосуға мүмкіндік берді, олар жергілікті ҰЕҰ-лармен бірлесе отырып 18 шара өткізді. Нина Бадреева

(«Менің құқығым» жобасы) жастар арасындағы құқықтық сауаттылық, тек Риддер қаласындағы емес, сонымен қатар соның маңындағы ауылдарда тұратын жастардың құқығын қорғау саласында орын алып отырған бейқамдықты жою мәселесін көтерді. Осы жоба шеңберінде өткізілген шараларға 16 және 29 жас аралығындағы 1500 адам қатысты.

Келіп түсіп жатқан жастар бастамалары мен жүзеге асырылған шағын жобаларды талдау көптеген жастардың мүмкіндігі шектеулі адамдардың қоғамға ықпалдасу мәселелеріне бейжай қарамайтынын көрсетуде. Мысалы, Қостанай облысындағы Мадина Болатова «Тосқауылсыз өмір» жобасын жүзеге асырды, ол мүмкіндігі шектеулі балалардың зияткерлік және мәдени қажетсінулерін жүзеге асыруға арналған ықпалдастырылған шағын орталығын құруға бағытталған болатын. Осы шағын орталықтың негізінде тақырыптық кештер, шығармашылық шеберханалар, психологтардың қатысуымен семинарлар мен тренингілер, фотокөрмелер, online-экскурсиялар және т.б. шаралар өткізілді. Ал Алматы қ. Зарина Нұрмұхамбетова Жетісу және Әуезов аудандарында мүмкіндігі шектеулі баласы бар отбасыларға арнап «Аяз Ата «Фиеста» акциясын ұйымдастырды, бұл шара барысында ата-аналардың өз балаларының қызығушылықтарын ілгері жылжыту үшін күш-жігерін қалайша біріктіруіне болатыны жайлы әңгімеленіп, Алматы қ. ата-аналар бірлестіктерінің мысалдары келтіріліп, еркін және пайдалы түрде қатынасуға арнап жағдай жасалды.

«КӨЗІҢДІ АШ!» ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙНЕРОЛИКТЕР БАЙҚАУЫ

Қалайша бір минуттың ішінде проблема жайлы әңгімелеп, айналаңдағы адамдардың көңілін аудартып және пікірталас тудыруға болады? Бұл сауалға жауапты «Көзіңді аш!» әлеуметтік бейнероликтер байқауынан табуға болады, оны «Жастар бастамасы» бағдарламасы 2010 жылдан бері өткізуде. Бұл жобада бейнероликтер арқылы жұртшылықтың қоғамның проблемаларына, әділетсіздікке «көзін ашу» үшін заманауи технологиялар, проблеманы бейнелеп көрсетудің мүмкіндіктері және жастардың шығармашылық әлеуеті біріктірілген. 2 жыл

ішінде осы байқаудың атына шамамен 130 бейнежұмыс келіп түсті, соның 20-ы ақшалай сыйлықтар алып және Алматы қ. Мен Қазақстанның өзге қалаларындағы телеарналардан, қоғамдық көлікте, қала экрандарынан, сондай-ақ Интернеттен көрсетілу мүмкіндігіне ие болды. Бейнероликтерді бағалауға бағдарламаның сарапшылары ғана емес, сондай-ақ 2010 және 2011 жылғы ZhasCamp акциясының қатысушылары, сондай-ақ yvision.kz блог-платформасының онлайн-қауымдастығы қатысты.

«Generation of Youth», «Көзіңді аш» байқауының 3-орны, © Адиль Ажибаев

Сыбайлас жемқорлық, экология, моральдік құндылықтардың төмендеуі, нашақорлық,

«Мүгедектердің проблемаларына көңіл аударатын екі бейнероликтің түсірілгені қуантады. Астанада мүгедектерге көшеге шығу мүлде қажет емес сияқты болып көрінеді (қалған шағын қалаларда не болып жатқанын тіпті елестеткің келмейді). Олардың проблемасын түсіндім ... пандустар не мүлде жоқ не қорқынышты күйде, бір мазақ ету үшін жасалғандай ...»

«Бейнероликтердің барлығы жақсы бағаға лайық! Бәрінен де маған «Менің көзіме қара» бейнеролигі ұнады

«Мұны мен ТД арналарынан көрген болар едім»

Көрермендердің әлеуметтік желілердегі пікірлері

мүмкіндігі шектеулі адамдардың құқықтары, жас мамандарды жұмыспен қамту, денсаулық сақтау, заң алдындағы теңдік, плюрализм, патриотизм және байқауға қатысушылардың назарын аударған өзге де тақырыптар.

Әлеуметтік бейнероликтер авторларының еңбектері киносыншы Олег Борецкий және «Хабар» телеарнасының креативті директоры Ержан Сүлейменов сияқты белгілі сарапшылардың бағасына ие болды. Бұл сарапшының екеуі де әлеуметтік бейнероликтер жанрының өзекті және қажет жанр екендігімен келісті. Олар сонымен қатар барлық конкурсанттардың жұмыстарының әзірлену деңгейін, әлеуеті мен бірегейлігін атап өтті. Жеңімпаздардың барлық материалдарын www.youtube.com/websfk сайтынан көруге болады.

© Сорос-Қазақстан Қоры

ТАРАУДЫҢ ТҮЙІНІ

2011 жыл ішінде Сорос-Қазақстан қорының жастармен жұмыс жөніндегі пилоттық бағыты серіктестерімен белсенді түрде әріптестік жасау мен сан-алуан түрлі бастамаларға қолдау көрсетілуінің арқасында тәуелсіз, серпінді дамып келе жатқан бағдарламаға айналды. Аталмыш жыл ішінде бағдарлама қоғамның проблемаларына жастардың басым көпшілігінің назарын аударып алды. Бағдарламаның стратегиясын жүзеге асыру барысында жас белсенділермен жұмыс істеудің жаңа, анағұрлым икемді форматтары, сондай-ақ шараларды өткізудің бұрынғысынан тиімді және үнемді тәсілдері қолданылды.

Алынған нәтижелер Қазақстан жастарының жоғары мотивациясын, кәсіби шеберлігін, қоғамдық маңызы бар мәселелерге деген ортақтастығын және соларға бейжай қарамайтындығын көрсетіп отыр. Бағдарлама тұрғысының ерекшелігі кешенді шараларды қолдануға ғана емес, сонымен қатар жастарды жобаларды жүзеге асырудың барлық кезеңдерінде негізгі және тең серіктес ретінде қарастыруға негізделген. Жастармен тиімді өзара әрекеттесу үшін сондай-ақ олардың өзіндік көзқарасы мен пікірін ескеріп, түрлі әдістер мен тұрғыларды батыл қолданып отыру қажет.

Алдағы жылда бағдарлама жастар арасындағы ерікті бастамалардың дамуына, барлық басымдылық бағыттар бойынша әлеуетті арттыруға, сондай-ақ жастарға арнап олардың әлеуметтік мәртебесіне, қатынасу тілі мен тұрғылықты жеріне байланыссыз мүмкіндіктер тудыруға көбірек көңіл бөліп отырмақ.

«ЖАСТАР БАСТАМАЛАРЫ» БАҒДАРЛАМАЛЫҚ БАҒЫТЫНЫҢ ШЕҢБЕРІНДЕ БӨЛІНГЕН ГРАНТТАР САНЫ

© Владимир Заикин

5

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САРАПШЫЛЫҚ ЖЕЛІЛЕРДІ ҚҰРУМЕН ЖОЛЫНДА

«Шығыс-Шығыс: Шекарасыз серіктестік»
бағдарламасы

«Шығыс-Шығыс: Шекарасыз серіктестік» бағдарламасы – бұл Ашық қоғам қорларының желілік бағдарламасы, ол 1991 жылы Орталық және Шығыс Еуропада құрылған. Бұл бағдарлама азаматтық қоғамның қатысушыларына өзекті әлеуметтік мәселелер бойынша халықаралық әріптестік жасаудың мүмкіндіктерін ұсынады. Бағдарлама екі не одан көп елдің азаматтық қоғам ұйымдарының Қазақстан мен Орталық және Шығыс Еуропа, сондай-ақ Азия, Африка және Латын Америка елдерімен өзара ақпаратпен, білімдерімен және тәжірибемен алмасу жөніндегі бірлескен бастамаларын қолдайды. Сорос-Қазақстан қорында бұл бағдарлама 1996 жылдан бері жұмыс істеуде.

БАҒДАРЛАМАНЫҢ МҰРАТЫ

Кез келген маңызды қоғамдық бастамалар шеңберінде халықаралық деңгейде тәжірибемен және идеялармен алмасу мүмкіндігін ұсыну.

2010 – 2011 жж. арналған БАСЫМДЫЛЫҚТАР:

- азаматтық қоғамның ҰЕҰ-лардың Шығыс Еуропа елдерінің әлеуметтік маңызы бар проблемаларды шешу бойынша тәжірибе алмасуға бағытталған бастамаларын қолдау;

- СҚҚ-дың Қазақстан, Шығыс Еуропа және Орталық Азия елдерінің ҰЕҰ-лардың өзара халықаралық тәжірибе алмасуы шеңберіндегі өзге бағдарламаларын қолдау;

- келесі бағыттарда жағымды өзгерістерге қол жеткізу үшін халықаралық сараптамалық желілерді құру мен дамыту мақсатында ұзақмерзімді бастамаларды қолдау:

- қоғамның әлеуметтік осал топтарын қолдау;
- мәдени, этникалық, әлеуметтік теңдік пен сан-алуандықты насихаттау;
- азаматтардың ақпаратқа қол жетімділігін кеңейту;
- қоғамды азаматтық диалогтарға тарту.

АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙ

2011 жылы азаматтық қоғам ұйымдарының тарапынан жаңа технологияларды тарату мен қолдану жылдамдығы тек қана елімізде емес, сонымен қатар содан тысқары жерлерде байланыстарды сақтап және кеңейтіп отыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар тәжірибе мен ақпаратпен алмасудың барынша тиімді әдістері ретінде халықаралық конференциялар, дөңгелек үстелдер мен оқу сапарлары сияқты дәстүрлі форматтар қалуда. Сарапшылық желілер мен байланыстарды кеңейтумен қатар бұл өзге елдердің жағымды тәжірибесінің атмосферасына

еніп, алға қойылған мақсаттарға қол жеткізуге болатынына көз жеткізіп және алған білімдерін бейімдеу мен қолдануға бағышталуға мүмкіндік береді. Елімізде орын алып отырған саяси жағдайлар аясында көптеген ҰЕҰ-лар халықтың осал топтарының құқықтарын қорғау саласындағы жұмысын жалғастырумен бұрынғысынша өз миссиясын ұстануда. Мысалы, 2011 жылы азаматтық қоғам секторында мүмкіндігі шектеулі адамдардың құқықтарын ілгері жылжытуға деген белсенді қызығушылығы мен соған бағытталған бірлескен түрде әрекеттер жасау байқалды.

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ АУТИЗМГЕ ШАЛДЫҚҚАН БАЛАЛАР АТА-АНАЛАРЫНЫҢ АЙМАҚТЫҚ ЖЕЛІСІ

Бүгінде әлем бойынша шамамен 67 млн. адам аутизмге шалдыққан. Бүкіл әлем бойынша аутистикалық бұзушылықтары бар балалар санының едәуір мөлшерде көбейгені байқалады. Егер 10-20 жыл бұрын әр 10 мың баланың ішінде балалар аутизмінің 3-4 жағдайы байқалған болса, бүгінде бұл көрсеткіш 10-20 жағдайға дейін артқан. Қазақстанда сонымен қатар аутизмге шалдыққан балалар санының қарқынды түрде көбеюі байқалуда. Аутизмге шалдыққан балалар оларды уақытында және баламалы түрде түзету шараларын жүзеге асырған жағдайда мектеп бағдарламасы бойынша оқу мүмкіндігіне ие болуы мүмкін.

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, аутизмге шалдыққан балаларға көмек көрсету жүйесінің дамуы мен қызметі көп жағдайда ата-аналардың қоғамдық ұйымдарына байланысты болып отырады. Аутизмге шалдыққан балалардың білім алу құқығы саласында қалыптасқан жағдай мен жұртшылықтың мүгедектік проблемасына деген бейжай көзқарасын ескерсек, ата-аналар топтарын біріктіру сарапшылар мен ҰЕҰ-лардың пікірінше, аса өзекті міндеттердің бірі болып табылады.

2011 жылдың қазан айында Алматыда «Шығыс-Шығыс: Шекарасыз серіктестік» бағдарламасының қолдауымен Орталық Азия елдеріндегі аутизмге шалдыққан балалар ата-аналарының алғашқы аймақтық бас қосуы болып өтті. Бұл кездесудің ұйымдастырушылары «Ашық Әлем» ҚҚ (Алматы, Қазақстан), «Ирода» аутизмге шалдыққан балалар ата-аналарының бастамасы» ҚҰ (Душанбе, Тәжікстан), Қырғызстанның аутизмге шалдыққан балалар ата-аналарының бастамасы (Бішкек, Қырғызстан).

«Аутизмге бейім адамдардың 90%-ын, егер олардың науқасы 3 жасқа дейін анықталған болса, қалпына келіп және қоғамға ықпалдасады. Егер мұндай ерте бастап диагностика болмаса, адамдардың 60%-ы қоғамнан тысқары қалып қалады»

**Әлия Архарова,
«Ашық Әлем» ҚҚ президенті**

«Бұл кездесу біздің бір мақсатқа әрқайсымыз өз жолымызбен келгенімізді, және әрқайсымыздың үйренетін әрі бір-бірімізбен бөлісетін заттардың бар екендігін көрсетті. Осындай деңгейде бірігумен біздің балаларымыздың құқығын қорғауда мүмкіндігіміз бен күшіміз көбірек, дауысымыз көбірек болады деген сенімдеміз».

«Біз ата-аналар ұйымдарын құру жөніндегі осы бастаманың ата-аналардың өз балаларының құқықтары үшін қозғалысын нығайтып қана қоймай, сонымен қатар ата-аналардың біліктілігін және еліміздегі аутизм проблемаларына деген заманауи тұрғылардың тиімділігін дәлелдеуге себін тигізеді деп өте үміттенеміз».

«Біз – ата-аналар түзету процесіне қатысамыз. Тек біз ғана өз балаларымыздың өкілі болумен солардың құқығын қорғай аламыз. Біз өз балаларымызға олардың мектепке дейінгі жасынан бастап және оларға кәсіби бағдар беру, жұмысқа орналасу, өмірінің соңына дейін лайықты өмір сүру сапасымен аяқтаумен көмек көрсетудің сабақтастығына мүдделіміз».

Кездесуге қатысушылардың пікірлері

Осы бас қосудың нәтижесінде аутизмге шалдыққан балалар мен солардың отбасыларын қоғамға ықпалдастыру процесін жандандыру үшін Орталық Азиядағы аутизмге шалдыққан балалар ата-аналарының аймақтық желісі құрылған болатын. Осы желінің мүше-ұйымдары қоғамның осындай балаларға деген көзқарасын өзгертіп қана қоймай, сонымен қатар аутизмге шалдыққан балалармен жұмыс жүргізу саласындағы, сондай-ақ аутизмді емдеудің биомедициналық әдістері саласындағы өзінің кәсіби шеберлігі мен білімін арттыруға үміттенеді.

МҮГЕДЕКТЕРДІҢ ЕҢБЕК ЕТУГЕ ДЕГЕН ҚҰҚЫҒЫН ІЛГЕРІ ЖЫЛЖЫТУ

Кейінгі жылдары мүгедектердің еңбек етуге деген құқығы сарапшылар қауымдастығы мен ҰЕҰ-лардың жіті назарына іліккен. 2008 жылдың соңында Қазақстан БҰҰ-ның Мүгедектердің құқықтары туралы конвенциясына қосылып және Конвенцияның ережелерін іске асыру бойынша ұлттық іс-шаралар жоспарын әзірледі. Мүмкіндігі шектеулі адамдардың құқықтарын жүзеге асырудың көптеген механизмдері әлі де әзірленбеген. Мүгедектерді жұмысқа орналастыру бойынша үшпайыздық квота, жұмыс орындарына қатынауын қамтамасыз ету, мүгедектерді кәсіби-еңбектің оңалту, сондай-ақ сапалы жалпы орта және кәсіби білімге қол жеткізу сияқты мәселелер шешілмеген күйінде қалуда.

«Қатысушы-мемлекеттер мүгедектердің өзгелерімен қатар еңбек етуге деген құқығын мойындайды; онда еңбек нарығы мен өндірістік орта мүгедектер үшін ашық, инклюзивті және қол жетімді болады деген шартпен, мүгедектің өмір сүруге арнап қаражатты оның ерікті түрде таңдаған не өз еркімен орындауға келіскен еңбегімен тауып отыру мүмкіндігіне ие болуы қамтылған».

БҰҰ-ның Мүгедектердің құқығы туралы конвенциясынан

© Владимир Заикин

2011 жылы «Шығыс-Шығыс: Шекарасыз серіктестік» бағдарламасы «Құқықтық реформа» бағдарламасымен бірлескен түрде Әлеуметтік қызметкерлер, мүгедектер мен еріктілер қауымдастығының (ӘҚМЕҚ ҚБ) мүгедектердің еңбек ету құқығын жүзеге асыруға арналған заңнаманы ілгері жылжыту жөніндегі жобасын қолдады.

Аталмыш жоба шеңберінде 2011 жылдың 6-7 сәуірінде Алматыда ҚР Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі, ҰЕҰ, қазақстандық және шетелдік сарапшылардың қатысуымен «Мүгедектердің еңбек ету құқығын жүзеге асыруға арналған заңнама мен қызметтерді дамытуға арналған серіктестік пен диалог» халықаралық конференциясы болып өтті. Бұл кездесу заңнама мен қызметтерді дамытудың басымдылық бағыттарын орнатуға деген талпынысқа айналды.

«Бұл жоба Қазақстандағы мүмкіндігі шектеулі адамдарға арналған әлеуметтік қызметтер саласында сапалы өзгерістер жасаудың мүмкіндіктерін кеңейтеді».

**Юрате Тамашаускене, «Шваса» орталығының директоры,
Вильнюс қ. (Литва),
психикалық бұзушылықтары бар адамдарды әлеуметке
ықпалдастыру саласындағы сарапшы**

ӘҚМЕҚ қызметкерлері сонымен қатар шетелдік және қазақстандық заңнаманы, мүгедектердің еңбек етуге деген құқығын қамтамасыз етудің тәжірибесін зерттеу жұмыстарын жүргізді. Мүгедектердің еңбек етуге деген құқығын қамтамасыз ету саласындағы реформаларды зерттеу мақсатында Литваға жасалған сапар Қазақстан, Қырғызстан және Тәжікстанның мемлекет органдары мен ҰЕҰ-лардың өкілдеріне мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға арналған әлеуметтік қызметтердің тиімділігінің куәсі болуға мүмкіндік берді.

Осы жобаның қорытындылары бойынша ҚР мүгедектердің еңбек етуге деген құқығы саласындағы қолданыстағы заңнаманы жетілдіру мен Мүгедектерді кәсіби-еңбектік оңалтудың арнайы әлеуметтік қызметтерінің кепілдендірілген көлемінің жаңа стандартын әзірлеу бойынша ұсыныстар әзірленген болатын. Алда бізді 2012-2018 жылдарға арналған Ұлттық іс-шаралар жоспарының шеңберінде заңнамаға толықтырулар мен өзгертулер енгізу бойынша жүйелік жұмыс күтіп тұр.

© Юрий Беккер

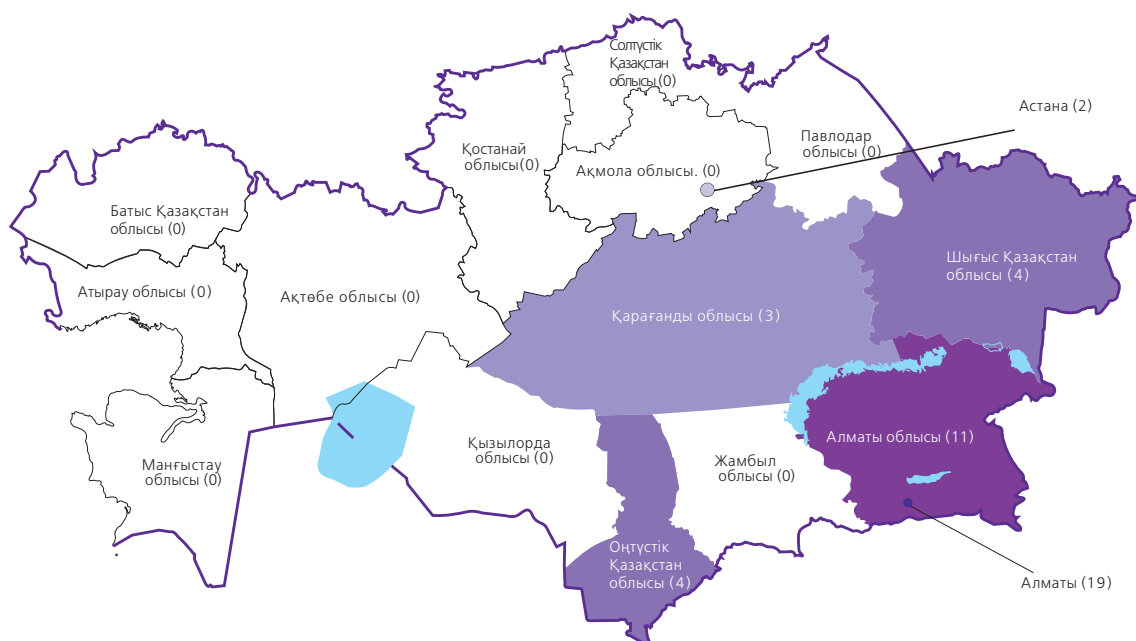
ТАРАУДЫҢ ТҮЙІНІ

2011 жылы бағдарлама сарапшылық желілерді дамыту және олардың тұрақтылығына қол жеткізу, әлеуметтік мәселелерді шешуде барынша сәтті болған практикаларды зерттеуге қол жеткізудің тең мүмкіндіктерін ұсыну мәселелерін шешуге жәрдемдесті. Бағдарлама қолдау көрсеткен жобалардың басым бөлігі ерекше мұқтаждықтары бар адамдардың құқықтарын ілгері жылжытумен байланысты болатын. Қолдау көрсетілген бастамалардың арасында азаматтық қоғам ұйымдарының әлеуетін арттыру, ауылдық аудандардағы мектепке дейінгі білім берудің баламалы үлгілерін әзірлеу, паллиативтік көмектің халықаралық стандарттарын енгізу сияқты жобаларды атап кетуге болады. Көптеген

бастамалар «Шығыс-Шығыс: Шекарасыз серіктестік» бағдарламасы мен Сорос-Қазақстан қорының өзге бағдарламаларының бірлескен түрдегі қолдау көрсетуімен жүзеге асырылған болатын.

Қол жеткізген нәтижелер халықаралық тәжірибе мен ақпаратпен алмасудың азаматтық қоғамның әлеуетін нығайтуға қосқан баға жетпес үлесін, оның ашықтық пен есеп берушілікті арттыру, сондай-ақ адамның құқықтары мен еркіндіктерін қорғауды қамтамасыз ету процестеріндегі рөлін дәлелдеп отыр.

«ШЫҒЫС-ШЫҒЫС: ШЕКАРАСЫЗ СЕРІКТЕСТІК» БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ШЕҢБЕРІНДЕ БӨЛІНГЕН ГРАНТТАР САНЫ

2011 БӨЛІНГЕН ҚАРАЖАТ ТУРАЛЫ ЕСЕП (ТЕҢГЕ)

«Шығыс-Шығыс: Шекарасы жоқ әріптестік» бағдарламасы	32 459 888
«Құқықтық реформа» бағдарламасы	113 863 150
«БАҚ қолдау» бағдарламасы	76 710 379
«Жастар бастамалары» бағдарламасы	44 309 391
«Бюджеттік ашықтық және есеп берушілік» бағдарламасы	141 843 888
Басқа бағдарламалық шығындар	32 006 064
Әкімшілік шығындар	149 705 625
Барлығы:	590 898 385

СОРОС-ҚАЗАҚСТАН ҚОРЫНЫҢ ҚАМҚОРШЫЛЫҚ КЕҢЕСІ

Наргис Касенова, Қамқоршылық Кеңестің Төрағасы
Адилъ Джалилов, Қамқоршылық Кеңестің Мүшесі
Алма Раисова, Қамқоршылық Кеңестің Мүшесі
Андрей Чеботарев, Қамқоршылық Кеңестің Мүшесі
Әлия Мусина, Қамқоршылық Кеңестің Мүшесі
Джоэл Бенджамин, Қамқоршылық Кеңестің Мүшесі
Нұрлан Ерiмбетов, Қамқоршылық Кеңестің Мүшесі
Роман Подопригора, Қамқоршылық Кеңестің Мүшесі

СОРОС-ҚАЗАҚСТАН ҚОРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІ

БАСҚАРМА

Анна Александрова, Басқарма Төрайымы
Ирина Кошкина, Басқарма Төрайымының Орынбасары

БАСҚАРМА ӘКІМШІЛІГІ

Юлия Коровина, Басқарма Төрайымының көмекшісі / Іс-сапарлар ұйымдастыру ісінің үйлестірушісі

БАҒДАРЛАМАЛАР БӨЛІМІ

Антон Артемьев, Бағдарламалар директоры
Бота Аязбаева, Азаматтық қоғамды дамыту бастамалары директоры

Мемлекеттік қаржы ашықтығы бағдарламасы

Жәнібек Хасан, Бас саяси кеңесші
Юлия Черняева, Бағдарлама үйлестірушісі
Асқар Көшкінбаев, Бағдарлама үйлестірушісі
Наиля Минеева, Бағдарлама көмекшісі

Құқықтық реформа бағдарламасы

Аида Айдаркулова, Бағдарлама директоры
Сәуле Каликова, Білім беру жөніндегі кеңесші
Айнур Шакенова, Бағдарлама үйлестірушісі
Бақытжан Медев, Бағдарлама үйлестірушісі
Айжан Ошақбаева, Бағдарлама үйлестірушісі
Раушан Қаттабекова, Бағдарлама көмекшісі

Жастар бастамалары бағдарламасы

Сауле Мейірманова, Бағдарлама үйлестірушісі

БАҚ қолдау бағдарламасы

Дария Цыренжапова, Бағдарлама үйлестірушісі

БАЙЛАНЫС БӨЛІМІ

Зарифа Тажиева, Қоғаммен байланыс жөніндегі директор

Ален Чалак, Ақпарат ресурстарын меңгеру менеджері

Әсел Әбдірахманова, Байланыс бөлімінің көмекшісі

ҚАРЖЫЛЫҚ БӨЛІМІ

Ирина Кошкина, Қаржылық Директор

Татьяна Власенко, Бас бухгалтер

Ирина Животова, Бухгалтер

Светлана Маковецкая, Гранттар бойынша менеджер

ӘКІМШІЛІК БӨЛІМІ

Айгүл Бағысбекова, Еңбек ресурстары мен әкімшілік бөлімінің директоры

Гаухар Ақылекова, Еңбек ресурстары мен әкімшілік бөлім директорының көмекшісі

Павел Васенков, Жүйелік менеджер

Альмира Масанчи, Әкімгер хатшы

Сергей Новоленов, Жүргізуші

Иван Гридасов, Жеке кәсіпкер, СҚҚ қызметін материалдық-техникалық қамтамасыз ету